

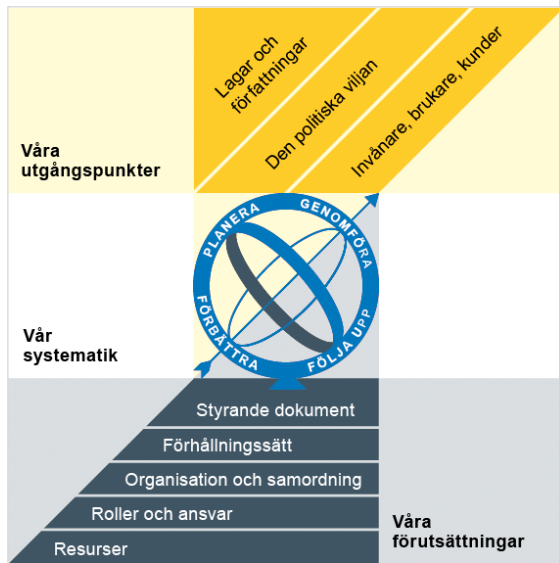
Göteborgs
Stad

Göteborgs Stads riktlinje för familjehemsvård för barn och unga

Reglerande styrande dokument

Policy
► Riktlinje
Regel
Anvisning
Rutin
Instruktion

Göteborgs Stads styrsystem

Utgångspunkterna för styrningen av Göteborgs Stad är lagar och författningar, den politiska viljan och stadens invånare, brukare och kunder. För att förverkliga utgångspunkterna behövs förutsättningar av olika slag. Stadens politiker har möjlighet att genom styrande dokument beskriva hur de vill realisera den politiska viljan. Inom Göteborgs Stad gäller de styrande dokument som antas av kommunfullmäktige och kommunstyrelsen. Därutöver fastställer nämnder och bolagsstyrelser egna styrande dokument för sin egen verksamhet. Kommunfullmäktiges budget är det övergripande och överordnade styrande dokumentet för Göteborgs Stads nämnder och bolagsstyrelser.

Om Göteborgs Stads styrande dokument

Göteborgs Stads styrande dokument är våra förutsättningar för att vi ska göra rätt saker på rätt sätt. De anger vad nämnder/styrelser och förvaltningar/bolag ska göra, vem som ska göra det och hur det ska göras. Styrande dokument är samlingsbegreppet för dessa dokument.

Stadens grundläggande principer såsom demokratisk grundsyn, principer om mänskliga rättigheter och icke-diskriminering omsätts i praktisk verksamhet genom att de integreras i stadens ordinarie beslutsprocesser. Beredning av och beslut om styrande dokument har en stor betydelse för förverkligandet av dessa principer i stadens verksamheter.

De styrande dokumenten ska göra det tydligt både för organisationen och för invånare, brukare, kunder, leverantörer, samarbetspartners och andra intressenter vad som förväntas av förvaltningar och bolag. De styrande dokumenten ligger till grund för att utkräva ansvar när vi inte arbetar i enlighet med vad som är beslutat.

Styrande dokument			
Kommunala föreskrifter		Planerande och reglerande styrande dokument	
Normgivning mot enskild	Riktade styrande dokument	Planerande styrande dokument	Reglerande styrande dokument

Beslutad av: Kommunfullmäktige	Gäller för: Socialnämnderna Centrum, SLK-2022-01316 Hisingen, Nordost och Sydväst, nämnden för funktionsstöd	Diarienummer:	Datum och paragraf för beslutet: 2024-02-01, § 24
Dokumentsort: Riktlinje	Giltighetstid: Tillsvidare	Senast reviderad:	Dokumentansvarig: Avdelningschef SLK, Beslutsunderlag och utredning

Bilagor:

Innehåll

1 Inledning	5
1.1 Syftet med denna riktlinje	5
1.2 Vem omfattas av riktlinjen	5
1.3 Bakgrund.....	5
1.4 Lagbestämmelser.....	5
1.5 Koppling till andra styrande dokument.....	6
1.6 Stödjande dokument	8
2 Definitioner	9
2.1 Familjehem	9
2.2 Jourhem	10
2.3 Kontrakterade familjehem och jourhem	10
2.4 Nätverkshem	10
2.5 Tillfällig placering i nätverket	10
2.6 Privatplacering	11
3 Nämndernas övergripande ansvar	12
3.1 Tillgång till familjehem	12
3.2 Att säkerställa barnets bästa	12
3.3 Skyddet av nationella minoriteter.....	12
3.4 Förbud mot diskriminering	12
3.5 God och säker vård	13
3.6 Att förebygga, upptäcka och åtgärda missförhållanden	15
4 Inför och under placering	17
4.1 Utredning och matchning	17
4.2 Förberedelser inför en placering.....	21

4.3	Barn och unga.....	22
4.4	Vårdnadshavare och föräldrar	24
4.5	Familjehemmet.....	26
4.6	Skolgång	28
4.7	Hälso- och sjukvård samt tandvård	29
4.8	Umgänge	30
4.9	Ansaret för att noga följa vården.....	32
4.10	Oplanerade avbrott av vården	33
5	Vårdens upphörande	35
5.1	Principen om återförening med vårdnadshavarna	35
5.2	Planering inför vårdens upphörande.....	35
5.3	Övervägande om flyttningsförbud.....	36
5.4	Överflyttning av vårdnad	36
5.5	Nämndens ansvar efter att vården upphört	38
6	Ekonomi.....	39
6.1	Ersättningar vid familjehemsvård.....	39
6.2	Föräldrars försörjningsskyldighet.....	40
6.3	Ersättning till särskilt förordnad vårdnadshavare	40
6.4	Barns och ungas ekonomi	41
6.5	Försäkringsskydd	44

1 Inledning

1.1 Syftet med denna riktlinje

Riktlinjen ska bidra till att barn och unga får den familjehemsvård de har rätt till. Riktlinjen syftar till att vara ett tydligt stöd för familjehemsvårdens tjänstepersoner i utförandet av arbetet. Riktlinjen anger hur arbetet med familjehemsvården ska utföras och vilka skyldigheter och rättigheter som finns utifrån barnets, vårdnadshavarens/föräldrarnas, familjehemmets och nämndens perspektiv.

1.2 Vem omfattas av riktlinjen

Denna riktlinje gäller tills vidare för socialnämnderna Centrum, Hisingen, Nordost och Sydväst samt nämnden för funktionsstöd. Riktlinjen berör flera verksamheter och tjänstepersoner inom respektive förvaltning beroende av hur förvaltningarna har valt att organisera arbetet med vård av barn och unga.

Riktlinjen ska tillämpas vid placeringar av barn och unga i familjehem med stöd av socialtjänstlagen (2001:453), SoL, eller lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU samt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Även om LVU och LSS inte föreskriver uppföljning, stöd till familjehem etcetera, gäller för Göteborgs Stad att vården i familjehem ska utformas på samma sätt oavsett vilket lagrum som ligger till grund för familjehemsvården.

1.3 Bakgrund

Kommunfullmäktige beslutade 2016-10-13 §15, om Göteborgs Stads riktlinje för familjehemsvården. Innehållet har reviderats och utvecklats. Bland annat har barns och ungas, vårdnadshavarens/föräldrarnas och familjehemmets rättigheter uppmärksammas tydligare.

1.4 Lagbestämmelser

Socialtjänstens arbete med barn och unga regleras främst genom SoL, LVU och LSS och kompletteras genom socialtjänstförordningen (2001:937).

Vidare gäller grundläggande lagstiftning för kommunal verksamhet, såsom exempelvis förvaltningslag (1986:223), FL, offentlighets- och sekretesslag (2009:400), OSL och kommunallag (1991:900), KL.

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd inom området reglerar bland annat vad en utredning av ett familjehem ska omfatta och hur den ska bedrivas.

1.5 Koppling till andra styrande dokument

Styrande dokument	Koppling till denna riktlinje
Göteborgs Stads program för en jämlik stad	Syftet med programmet är att minska skillnaderna i livsvillkor i staden. Strategier inom målområdet Skapa god start i livet och goda uppväxtvillkor har relevans för denna riktlinje: Ge varje barn möjlighet att utvecklas till sin fulla potential, Stärk vuxna runt barn och Ge barn och unga möjlighet till delaktighet, inflytande och rätt att vara sig själva.
Göteborgs Stads folkhälsoprogram	Ett av målen i programmet är att barn och ungdomar i Göteborg ska ha trygga och goda uppväxtvillkor. Stadens verksamheter ska skapa förutsättningar för föräldrar att vara barnens främsta resurs, säkerställa att flickor och pojkar ges lika livsvillkor, öka barns delaktighet och möjligheter till inflytande, verka för goda sociala villkor och en trygg hemmiljö för alla barn, säkerställa hälsofrämjande förskola, skola och fritidsaktiviteter för alla barn och ungdomar samt stärka samverkan med alla aktörer som jobbar med barn/unga och deras föräldrar.
Göteborgs Stads program för full delaktighet för personer med funktionsnedsättning	Syftet är att, utifrån de mänskliga rättigheterna och det nationella funktionshinderspoliciska målet, förtydliga vad som förväntas av stadens nämnder och styrelser för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara fullt delaktiga utan diskriminering, på lika villkor som andra. Stadens verksamheter ska ha ett helhetsperspektiv i kontakterna med barn, familjer och vuxna med funktionsnedsättning.
Göteborgs Stads barnrättsplan 2022–2024	Syftet är att öka den kommungemensamma styrningen av barnrättsperspektivet samt kompetensen och ambitionsnivån om barnrätt i staden. Planen fokuserar på de förutsättningar som måste vara på plats för att stärka barns rättigheter inom samtliga verksamhetsområden. En särskild insats riktas mot att säkerställa placerade barns rätt till utbildning.
Göteborgs Stads plan för arbetet med nationella minoritetsfrågor 2020–2023	Syftet med planen är att säkerställa att Göteborgs Stad lever upp till internationell och nationell lagstiftning gällande de nationella minoriteternas rättigheter. Två av delmålen rör barn: Göteborgs Stad uppmärksammar och arbetar för att stärka de nationella minoriteternas språk och kultur. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket uppmärksammas och stärks särskilt. Göteborgs Stad har systematiska och utvecklade former för samråd med de nationella minoriteterna som ger inflytande i beslutsprocessen. Barns och ungas möjligheter till inflytande och samråd i frågor som berör dem stärks särskilt.
Göteborgs Stads plan för arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck	Det övergripande målet för planen är att det hedersrelaterade våldet och förtrycket ska upphöra. Delmålen är: Det finns ett främjande och förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Individer som lever i hederskontext får stöd och skydd utifrån behov. Yrkesverksamma som möter individer i hederskontext har ett adekvat och fungerande stöd

Göteborgs Stads plan för att förbättra hbtq-personers livsvillkor	Syftet med planen är att säkerställa att personer som definierar sig som homosexuella, bisexuella, transpersoner eller queera, liksom övriga göteborgare, har möjligheter att ta del av stadens tjänster och service och att hbtq-personer som arbetar i staden erbjuds en god arbetsmiljö. Den utgår från ett arbetsgivar-, verksamhets- och medborgarperspektiv.
Handbok för handläggning enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning	Syftet med denna handbok är att stödja socialsekreterare i att utföra rättssäkra utredningar och behovsbedömningar och att beslut i staden ska bli så lika som möjligt när förutsättningarna är lika, utifrån likvärdighetsprincipen i kommunallagen. Handboken är en konkretisering av Göteborgs Stads riktlinje för individuellt stöd till personer med funktionsnedsättning.
Rutiner för handläggning i ärenden avseende familjehemsplaceringar för barn och unga - samverkan och ansvarsfördelning	Rutinen innehåller information om hur handläggningen ska ske i ärenden avseende familjehemsplaceringar för barn och unga, samt information om samverkan och ansvarsfördelning. En checklista ingår också som stöd.
Rutin om misstänkta eller konstaterade missförhållanden i jourhem, familjehem, HVB, stödboende och SiS särskilda ungdomshem	Avsikten är att säkerställa en rättssäker handläggning när det finns misstankar eller konstaterade missförhållanden i jourhem, familjehem, hem för vård eller boende (HVB,) stödboende eller SiS särskilda ungdomshem, vilka tar emot barn eller unga som placeras utanför det egna hemmet med stöd av SoL eller LVU.
Rutin för placering i barnets nätverk samt privatplacering	Rutinen syftar till att beskriva arbetsgången och klargöra arbetsfördelningen mellan berörda enheter, Barn och unga och Familjehemsenheten, och därigenom bidra till en rättssäker handläggning och ökad likvärdighet.
Rutin för placering i jourhem enligt SoL och LVU	Syftet med rutinen är att bidra till en rättssäker handläggning och ökad likvärdighet genom att tydliggöra socialtjänstens ansvar för barn och unga som omfattas av ett beslut att placeras i ett jourhem med stöd av SoL eller LVU.
Rutin för vårdnadsöverflyttning till familjehem	Syftet med rutinen är att tydliggöra processen kring vårdnadsöverflyttning till familjehem och därigenom bidra till en ökad likabehandling av alla barn samt stärka barns rättssäkerhet.
Rutin för hantering av skyddade personuppgifter	Syftet med rutinen är att ge medarbetare i socialförvaltningarna en tydlighet vad som gäller när personer med någon form av skyddade personuppgifter förekommer i verksamheten.

1.6 Stödjande dokument

- Placerade barn och unga. Handbok för socialtjänsten. (Socialstyrelsen, 2020)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:11) om socialnämndens ansvar för barn och unga i familjehem, jourhem, stödboende och hem för vård eller boende
- Socialstyrelsen [Kunskapsguiden om familjehemsvård](#)
- Socialstyrelsen [Kunskapsguiden Socialförsäkringsförmåner – när ett barn placeras i samhällsvård](#)
- Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning. Handbok för handläggning och utförande av LSS-insatser. (Socialstyrelsen, 2020)

- SKR:s cirkulär 22:41 Ersättningar och villkor vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar med mera för 2023
- SKR:s cirkulär 2018:14 Socialnämndens anmälningsskyldighet i frågor som rör god man, förvaltare samt vissa vårdnads- och förmyndarskapsfrågor
- SKR:s cirkulär 2023:12 Vårdnadsöverflyttning till familjehem - avtal
- SKR:s cirkulär 2022:44 Beräkning av föräldrars ersättning till kommunen för placerade barn under 18 år

- Riktlinje för Samordnad individuell plan för kommunerna i Västra Götaland och Västra Götalandsregionen 2020–2023
- Samverkan för barns och ungas hälsa. Överenskommelse mellan Västra Götalands kommuner och Västra Götalandsregionen.
- Tillämpningsanvisningar i Göteborgsområdet för Överenskommelse om Samverkan för barns och ungas hälsa.

2 Definitioner

2.1 Familjehem

Med familjehem avses ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnden tar emot barn och unga för stadigvarande vård och fostran eller vuxna för vård och omvårdnad och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt.

2.1.1 Familjehem enligt LSS

Definitionen av familjehem gäller för både SoL och LSS, men utredningen som föranleder själva insatsen samt insatsens syfte skiljer sig åt i de olika lagstiftningarna. Insatsen familjehem enligt LSS är inte tänkt att ges för att skydda barnet eller kompensera för bristande föräldraförmåga såsom är fallet i SoL. Familjehem enligt LSS bör komma i fråga för barn och ungdomar med svåra funktionsnedsättningar som trots olika stödinsatser helt eller delvis inte kan bo kvar i föräldrahemmet. Anledningen till att ett barn eller en ung person beviljas familjehem enligt LSS kan också vara att barnet eller den unge behöver gå i skola på annan ort och därför inte kan bo hos sina föräldrar. Familjehemmet bör i första hand ses som ett komplement till föräldrahemmet. Det bör ställas minst lika stora krav på de familjehem där barn placeras som en insats enligt LSS som de som ställs av socialtjänsten i fråga om andra familjehem.

2.1.2 Förstärkta familjehem

Förstärkta familjehem tar hand om barn och unga med stora behov i sin familj istället för att barnet vistas på behandlingshem. De förstärkta familjehemmen ska ha tidigare erfarenhet av att vara familjehem eller av att arbeta professionellt med vård och behandling med barn och unga. En av familjehemsföräldrarna är hemma på heltid, de har endast en placering och får handledning varje vecka. Familjehemmet får omfattande stöd och handledning av familjehemssekreterare såväl individuellt som i grupp.

2.1.3 Konsulentstödda familjehem

Med konsulentstött familjehemsvård avses familjehemsvård som bedrivs med stöd av en konsulent från en privat familjehemsanordnare. Konsulentstödda familjehem ska utredas och bedömas av socialnämnden på samma sätt som andra familjehem. Socialnämnden har samma ansvar för genomförandet och uppföljningen av vården i de konsulentstödda hemmen som för familjehemmen i egen regi.

2.1.4 Behandlingsfamilj

Behandlingsfamilj är ett förstärkt familjehem som ingår som en del i en strukturerad familjebehandling. Insatsen kan beskrivas som en kombination av specialiserad familjehemsplacering, individualterapi och familjeterapi. Ett behandlingsteam arbetar med familjehemsföräldrarna, den unge, den biologiska familjen och med skolan. Teamet kan till exempel bestå av en samordnare, en ungdomsterapeut, en färdighetstränare och en

familjeterapeut. Familjehemmet utbildas och ges veckovis handledning och har även möjlighet till rådgivning dygnet runt. Den vanligast förekommande behandlingsmetoden är Treatment Foster Care Oregon (TFCO). Insatsen kan utgöra ett alternativ till att placera barn och ungdomar med allvarliga beteendeproblem på behandlingshem. Utbudet av insatsen är dock mycket begränsat.

2.1.5 Mentorsfamilj

En mentorsfamilj har en grupp av familjehem länkade till sig och tar på regelbunden basis emot dessa familjers placerade barn. Uppdraget är att erbjuda stöd till familjehem även efter kontorstid. En mentorsfamilj kan vara ett komplement till socialtjänstens stöd och skapa förutsättningar för att minska oplanerade avslut av placeringar.

2.2 Jourhem

Ett jourhem är ett enskilt hem som på uppdrag av socialnämnderna tar emot barn och unga för tillfällig vård och fostran och vars verksamhet inte bedrivs yrkesmässigt. Ett jourhem ska vara lika väl utrett som ett familjehem men har ett generellt tillstånd att ta emot barn och unga för tillfälliga placeringar i främst akuta situationer. Om det inte finns särskilda skäl får ett barn vårdas i ett jourhem i högst två månader efter det att nämndens utredning om ingripande till barnets skydd eller stöd avslutats.

2.3 Kontrakterade familjehem och jourhem

Ett jourhem eller familjehem som är kontrakterat av en kommuns socialnämnd förbinder sig att ställa en eller flera platser till förfogande för placeringar från den kommun som har tecknat avtal med hemmet. Hemmet anses därmed ha en närmare knytning till socialnämnden än ett familjehem som inte är kontrakterat. Kontrakterade familjehem och jourhem utreds och godkänns som andra familjehem och jourhem.

2.4 Nätverkshem

Ett nätverkshem kan vara släktingar eller andra närstående till barnet eller den unge. Nätverkshemmet får sitt uppdrag genom sin relation till barnet och barnets familj, inte genom en egen ansökan om att bli familjehem. Ett nätverkshem kan ha uppdrag både som jourhem och familjehem.

2.5 Tillfällig placering i nätverket

I vissa situationer kan ett barn tillfälligt tas emot hos en anhörig eller annan närstående som denne känner väl i stället för att placeras i ett jourhem. En tillfällig placering i nätverket är inte en reglerad placeringsform enligt SoL. Tidsgränsen för en tillfällig placering är inte reglerad i lag, men den kan inte pågå någon längre tid eftersom den då övergår till att vara stadigvarande. En anhörig eller annan närstående som tar emot ett och samma barn för en eller flera kortare perioder i sitt hem behöver inte utredas på samma sätt som ett jourhem. Socialtjänsten har ändå ansvar för att hemmet är lämpligt för barnet

att vara i och att barnet får god vård. I praktiken ska en utredning enligt SoL göras och ett beslut fattas om bistånd i form av tillfällig vård utanför det egna hemmet. Vilka uppgifter om hemmet som socialtjänsten ska hämta in före ett beslut om en tillfällig placering i nätverket får bedömas i varje enskilt fall. Eftersom en tillfällig placering görs på initiativ av socialnämnden är det inte fråga om en så kallad privatplacering.

2.6 Privatplacering

Privatplacering sker på initiativ av barnets vårdnadshavare och är en överenskommelse mellan vårdnadshavare och den aktuella familjen, och ingen placeringsform. Om en sådan överenskommelse avser att vara stadigvarande krävs att socialnämnden har lämnat medgivande. En privatplacering förutsätter att barnet inte har något vårdbehov och ekonomisk ersättning till hemmet utgår inte.

3 Nämndernas övergripande ansvar

3.1 Tillgång till familjehem

Nämnderna har ett samlat ansvar för vård utanför det egna hemmet. I detta ansvar ligger att planera och avsätta resurser för familjehemsvård på kort och lång sikt. Nämnderna ska kartlägga och analysera vilka behov som finns av olika placeringsalternativ och därefter planera och vidta de åtgärder som krävs för att säkerställa tillgången till familjehem som erbjuder vård som är trygg, säker, ändamålsenlig och präglas av kontinuitet.

3.2 Att säkerställa barnets bästa

Av barnkonventionen framgår att vid alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa. Både SoL och LVU anger jämfört med barnkonventionen ett strängare krav på att hänsyn tas till barnets bästa. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- och behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. Socialtjänsten ska fastställa vad som är barnets bästa med utgångspunkt i de specifika omständigheter som gör barnet unikt. Dessa omständigheter kan vara individuella egenskaper hos barnet såsom ålder och mognad, funktionsnedsättning, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning, religion eller etnisk tillhörighet. Även det sociala och kulturella sammanhang som barnet befinner sig i ska beaktas. Att fastställa barnets bästa handlar om att bedöma vilka faktorer eller omständigheter som är särskilt viktiga i den specifika situationen. Faktorerna kan också stå i konflikt och behöva vägas mot varandra för att hitta en lösning som sätter barnets bästa främst.

3.3 Skyddet av nationella minoriteter

I lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk (minoritetslagen) finns bestämmelser om vilka särskilda rättigheter personer som tillhör nationella minoriteter har och vilka skyldigheter kommuner, regioner och statliga myndigheter har gentemot de nationella minoriteterna. Det handlar bland annat om rätt till information, inflytande och att få använda sitt minoritetsspråk hos förvaltningsmyndigheter.

3.4 Förbud mot diskriminering

Förbudet mot diskriminering är grundlagsskyddat (1 kap. 2 § regeringsformen) och återfinns även i diskrimineringslagen (2008:567). Diskrimineringslagen syftar till att motverka diskriminering och främja lika rättigheter och möjligheter. I socialtjänstens verksamheter avser förbudet mot diskriminering till exempel bemötande, beslutsfattande, handläggning av ärenden samt information och rådgivning, och gäller såväl i förhållande till barn, unga och föräldrar som familjehem. Verksamheterna bör ha ett normkritiskt förhållningssätt för att förhindra ojämlikhet och diskriminering.

De sju diskrimineringsgrunderna är:

- kön
- könsöverskridande identitet eller uttryck
- etnisk tillhörighet
- religion eller annan trosuppfattning
- funktionsnedsättning
- sexuell läggning
- ålder

Enligt barnkonventionen ska konventionsstaterna respektera och tillförsäkra varje barn inom deras jurisdiktion de rättigheter som anges utan åtskillnad av något slag, oavsett barnets eller dess förälders eller vårdnadshavares ras, hudfärg, kön, språk, religion, politiska eller annan åskådning, nationella, etniska eller sociala ursprung, egendom, funktionsnedsättning, börd eller ställning i övrigt. Skyldigheten att inte diskriminera kan ibland kräva särskilda insatser för enskilda eller grupper av barn för att deras rättigheter ska bli tillgodosedda. Ett barn eller dess förälder kan tillhöra flera målgrupper samtidigt och kan utifrån detta behöva kombinerade insatser. Den som har blivit diskriminerad kan under vissa förutsättningar få rätt till diskrimineringsersättning efter beslut av domstol.

Barn som tillhör etniska, religiösa eller språkliga minoriteter eller ursprungsbefolkningar har enligt barnkonventionen rätt till sitt språk, sin kultur och religion. Bestämmelsen blir särskilt viktig för de barn som placeras i samhällsvård och därmed skiljs från sina föräldrar. Socialtjänsten har i dessa fall ett särskilt ansvar att ge barnet tillgång till sitt språk, sin kultur och sin identitet.

Alla barn och unga som tillhör någon minoritet, även de som inte omfattas av minoritetslagen, kan ha behov av att utveckla och behålla sin kulturella identitet och kan också behöva stöd att lära sig och utveckla sitt språk. Detta gäller såväl de talade språken som teckenspråk och annan kompletterande eller alternativ kommunikation. När ett barn eller en ungdom placeras ska det i första hand övervägas om denne kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Lagkravet om samhörighet och kontakt med hemmiljön handlar inte enbart om geografisk närhet. Språkliga och kulturella skillnader i synsätt och bakgrund kan också skapa stora avstånd mellan människor och det är av största betydelse att hänsyn tas till sådana skillnader i samband med att ett barn vårdas utanför sitt hem.

3.5 God och säker vård

Nämnderna ansvarar för att barn och unga i familjehem och jourhem får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden samt verkar för att de får lämplig utbildning och den hälso- och sjukvård de behöver. Nämnderna ska lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver.

För barn och unga som placeras i familjehem är det viktigt att vården präglas av stabila och förutsägbara förhållanden som gör att de kan lita på vuxna i sin omgivning. För att vården ska vara god och säker, krävs tillit mellan barn, förälder, familjehem och socialtjänst. Socialnämnderna har ansvar för att främja en god kommunikation inom ramen för det tredelade föräldraskapet. Socialnämnderna ansvarar dessutom för att samverka kring barn och föräldrar fungerar tillfredsställande, såväl internt som externt.

Säkerhetsarbete avser bland annat åtgärder för att motverka övergrepp och allvarliga försummelser, system och rutiner för uppföljning, samverkan kring säkerhet och trygghet och att socialtjänstens arbete ska vara rättssäkert.

Nämnderna ska utöva egenkontroll med den frekvens och i den omfattning som krävs för att kunna säkra verksamhetens kvalitet. Nämnderna ska samla in relevanta uppgifter om hur familjehemsvården bedrivs. På så sätt kan nämnderna systematiskt följa upp och utveckla verksamhetens kvalitet.

3.5.1 Ett tredelat föräldraskap

När ett barn placeras för vård utanför hemmet har vårdnadshavarna, nämnden och familjehemmet ett delat ansvar att tillgodose barnets behov av omsorg, trygghet, fostran, tillsyn och uppsikt. Det tredelade föräldraskapet innebär att familjehem, förälder och socialtjänst samarbetar, eftersträvar samsyn kring barnets behov och gemensamt kommer fram till lösningar kring barnet. Nämnderna ansvarar för att alla delar i det tredelade föräldraskapet hänger samman och fungerar tillfredställande.

I Göteborgs Stads familjehemsvård ska det i varje ärende framgå vilken socialsekreterare eller annan funktion som ansvarar för:

- Barnets situation
- Familjehemmets situation
- Föräldrarnas situation

Det ska vara tydligt vem barn, föräldrar respektive familjehem ska vända sig till med viktiga frågor och funderingar. Det ska också framgå vem som har ansvar för att stötta barnet, familjehemmet respektive föräldrarna. Det är viktigt med kontinuitet i kontakten med socialtjänsten. I det fall ansvarig handläggare slutar ska en ny tillsättas och samtliga berörda ska kontaktas.

3.5.2 Vårdplan och genomförandeplan

När ett barn är placerat i familjehem med stöd av SoL eller LVU ska vårdplaner och genomförandeplaner upprättas. Målet med vården och de särskilda insatser som barnet eller den unge behöver ska framgå av vårdplanen. Vårdplanen ska också ange på vilket sätt barnets umgänge med föräldrar, vårdnadshavare och andra närstående ska ordnas. Dessutom ska det framgå hur barnet eller den unge och barnets vårdnadshavare ser på den planerade vården. Socialnämnden ska alltid upprätta en genomförandeplan vid vård i familjehem. Genomförandeplanen konkretiserar innehållet i vårdplanen och tydliggör hur det ska genomföras. Att såväl barnet eller den unge som vårdnadshavaren uppmuntras till att vara aktiva i planeringen är en viktig utgångspunkt för genomförandet av insatsen.

Genomförandeplanen ska innehålla målet med de särskilda insatser som behövs samt när och hur insatserna ska genomföras. Det gäller såväl insatser som planeras inom ramen för själva vården i ett familjehem som ytterligare insatser som kan behövas. Exempel på sådana insatser kan vara stöd i form av en kontaktperson, en gruppverksamhet eller en professionell öppenvårdsinsats. En genomförandeplan kan även innehålla andra åtgärder och aktiviteter av betydelse för barnet såsom fritidsaktiviteter, läxhjälp, behov av modersmålsundervisning etcetera. Av genomförandeplanen kan det också behöva framgå

vilka åtgärder som planeras för att säkerställa ett barns minoritetsrättigheter. Vårdplanen och genomförandeplanen ska även beskriva åtgärder och insatser som andra huvudmän har ansvar för. Genomförandeplanen ska ange när och hur barnets eller den unges umgänge ska ordnas, när och hur barnet eller den unge ska ha kontakt med socialtjänsten och barnet eller den unges och vårdnadshavarnas syn på genomförandet av den planerade vården. Av genomförandeplanen ska också framgå när och hur planen ska följas upp. Nämnderna ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa och skolgång. I genomförandeplanen ska anges vilka åtgärder som planeras för att barnet eller den unge:

- ska få lämplig utbildning i förskola eller skola
- ska få sina behov av hälso- och sjukvård och tandvård tillgodosedda
- vid behov ska få stöd i umgänget med föräldrar, syskon och andra närstående

Vårdplanen och genomförandeplanen ska beakta frågan vad i barnets livssituation som måste förändras och varför förändringsarbetet inte kan genomföras i barnets hem. Sådana frågor är inte relevanta när insatsen beviljats enligt LSS, eftersom barnet har en konstaterad funktionsnedsättning och insatsens syfte inte är att åstadkomma en förändring utan att ge goda levnadsvillkor. Däremot måste den som fattat beslut om insatsen regelbundet följa upp att insatsen ger barnet goda levnadsvillkor.

3.6 Att förebygga, upptäcka och åtgärda missförhållanden

Nämnderna ska se till att det finns rutiner för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden inom socialtjänstens verksamhet rörande barn och unga. Barnets eller den unges socialsekreterare har en viktig och unik roll och behöver etablera en bra och tillitsfull relation till barnet eller den unge.

Barn och unga som tillhör en minoritet, hbtqi-samhället eller har en funktionsnedsättning, kan ha svårt att känna tillit till vuxna de inte känner eller till myndighetspersoner. Det kan kräva både tid och tålamod för socialsekreteraren att bygga den tillit som krävs för att barnet eller den unge ska våga och kunna berätta om något inte står rätt till.

Ur ett säkerhetsperspektiv är det viktigt att bygga in ett tätt samarbete mellan de professionella som har kontakt med det placerade barnet.

3.6.1 Tillsyn i familjehemsvården

Nämnderna ansvarar för tillsyn av familjehemmen och för att säkra vården av barnet eller den unge. Kontakten med hemmet ska vara i en sådan omfattning att missförhållanden kan upptäckas. Tillsynen ska omfatta både den fysiska och psykosociala miljön. Barnets eller den unges upplevelse är en viktig informationskälla. Utgångspunkten för hembesök är att de ska planeras och genomföras i samtycke med familjehemmet. Oanmälda besök i familjehemmet ska genomföras i den omfattning som behövs utifrån omständigheterna i det aktuella ärendet. Registerutdrag från social-, belastnings- och misstankeregistret, Försäkringskassan och Transportstyrelsen ska inhämtas varje år.

Ett utvecklat samarbete mellan socialtjänsten och de familjehem som anlitas bidrar också till större öppenhet. Barnet eller den unge behöver också tillförsäkras ett eget personligt

nätverk, dels för att det är ett stöd i sig, dels för att det kan underlätta upptäckt av eventuella missförhållanden.

3.6.2 Utredning av eventuella missförhållanden i familjehemmet

Om socialtjänsten får kännedom om något som kan innebära att de behöver vidta någon åtgärd ska en utredning inledas enligt 4 kap 1 § SoL. När en anmälan rör barn eller unga ska socialtjänsten genast göra en bedömning av om barnet eller den unge är i behov av omedelbart skydd. Som en del i utredningen ska underlag gällande familjehemmet inhämtas. Vid misstänkta allvarliga missförhållanden i familjehemmet ska någon annan än ansvarig familjehemssekreterare delta i utredningsarbetet. Ibland kan det vara lämpligt att be en annan socialförvaltning om hjälp med utredningen.

Om det är barnet eller den unge som har lämnat uppgifterna är det särskilt viktigt att denne får information om när och hur familjehemmet kommer att underrättas om uppgifterna. I de fall barnet eller den unge har en förtroendefull kontakt med sin barnsekreterare är det viktigt att denna kan finnas med som stöd i utredningen. Familjehemmet ska underrättas om anmälan, om det inte finns misstanke om brott och en polisanmälan övervägs. Familjehemmets behov av stöd ska också uppmärksammas. Barnets vårdnadshavare ska, om inte särskilda skäl talar mot det, genast underrättas om att en utredning har inletts. En vårdnadshavare ska enligt JO underrättas om förhållanden som kan ha betydelse för hans inställning till att låta barnet bli kvar i ett visst hem.¹ Även vaga uppgifter om att barnet kan ha utsatts för övergrepp eller andra missförhållanden måste bli kända för vårdnadshavaren.² Efter genomförd utredning ska barnet eller den unge, barnets vårdnadshavare och familjehemmet få information om vilken bedömning som har gjorts.

¹ JO dnr 2200–1990; JO 1991/92 s. 221

² JO dnr 2013–1998; JO dnr 1605–1999

4 Inför och under placering

4.1 Utredning och matchning

4.1.1 Utredning av möjligheten att placera i barnets nätverk

När ett barn placeras ska det i första hand övervägas om barnet kan tas emot av någon anhörig eller annan närstående. Barn i nätverkshem har enligt studier bättre beteendeutveckling, psykisk hälsa och ett högre välbefinnande än barn i familjehem som inte känner barnet eller dess familj sedan tidigare.³ För att kunna överväga placering i nätverket måste socialtjänsten genomföra en nätverksinventering, en kartläggning av vilka personer som finns i barnets och familjens nätverk samt vilken relation dessa har till barnet. Även personer i den yttre delen av nätverket kan vara aktuella, såväl släktingar som vänner.

Den tilltänkta familjen i barnets nätverk ska utredas på motsvarande sätt som andra familjehem. Då nätverkshemmet redan har en relation till barnet finns särskilda förutsättningar som socialtjänsten kan behöva uppmärksamma och förhålla sig till i utredningen. Det kan vara nödvändigt med särskilt stöd till nätverkshem.

Vid övervägande av placering i nätverket är det viktigt att uppmärksamma om brister som finns i barnets eller den unges familj även finns i det övriga nätverket. Det kan till exempel handla om hedersrelaterat våld och förtryck eller kriminalitet. Det kan också vara angeläget att säkerställa att barn och unga har möjlighet att vara öppna med sin identitet/sexualitet i det tilltänkta familjehemmet. Vad som är bäst för barnet ska alltid beaktas. Om det tilltänkta familjehemmet i nätverket inte kan tillförsäkra barnet god vård ska placeringen inte göras där. I de fall barnet inte placeras inom nätverket bör socialtjänsten utreda anhörigas och närståendes möjligheter att stödja barnet på andra sätt.

4.1.2 Utredning av familjehem och jourhem

Innan placering av barn i ett familjehem eller i ett jourhem sker, ska ansvarig nämnd ha utrett hemmen. Det finns inga uttryckliga krav på vilken sammansättning ett familjehem bör ha. Såväl ensamstående män, kvinnor och icke-binära som samkönade par kan till exempel, om de har rätt förutsättningar i övrigt, bli aktuella som familjehem. Familjehemsföräldrarnas ålder är inte avgörande för om en placering kan genomföras. Placeringens längd, barnets ålder och relation till familjen påverkar lämpligheten. I en utredning av ett tilltänkt familjehem ska socialtjänsten både bedöma familjehemmets allmänna lämplighet och hur väl hemmet möter behoven hos ett specifikt barn som behöver placering, när ett sådant finns. Uppgifter om hemmet ska samlas in genom intervjuer, hembesök och referenstagning. Behov kan också finnas av att gå bredvid det tilltänkta familjehemmet någon eller några dagar för att få en djupare bild av hemmet. Uppgifterna ska användas som underlag för att bedöma om hemmet har förutsättningar att tillgodose ett barns behov.

³ SBU (2016) Placering i släktinghem respektive vanliga familjehem – Vad gynnar barnen?

Utredningen syftar till att klarlägga familjens resurser och om dessa motsvarar det aktuella barnets personlighet, nätverk och behov. De krav som bör ställas på familjehemsföräldrar är att de ska ha tid samt fysiskt och känslomässigt utrymme för uppdraget att vara familjehem, erfarenhet av barn och unga, beredskap att leva och arbeta med till exempel traumatiserade och utsatta barn samt barn med funktionsnedsättningar. De bör också ha förmåga att ge barnet intellektuell stimulans, en stabil familjrelation, ett stödjande nätverk samt en ordnad tillvaro vad avser ekonomi och livsföring i övrigt samt i förekommande fall stötta barnet i språk- och identitetsutveckling samt kultur. Utredningen ska innehålla uppgifter om bland annat arbete, ekonomi, hälsotillstånd samt hur bostaden är utformad, hur tillgänglig den är och om barnet kan erbjudas ett eget rum. De bör också bo geografiskt nära barnets ursprungsfamilj och ska ha vilja och förmåga att samarbeta med barnets föräldrar och med socialtjänsten.

Om det tilltänkta familjehemmet ligger i en annan kommun ska ansvarig nämnd informera och samråda med den kommunen innan beslut fattas. I det fall det finns ett barn som placerats i hemmet av ytterligare en annan kommun ska nämnden även informera och samråda med den kommunen.

4.1.2.1 Registerkontroll och referenser

Innan ett familjehem intervjuas ska registerkontroller genomföras. Uppgifter ur Rikspolisstyrelsens belastnings- och misstankeregister ska hämtas in. Om det tilltänkta familjehemmet är beläget i samma kommun som socialnämnden, ska uppgifter om de tilltänkta familjehemsföräldrarna hämtas in ur nämndens eget register.

Efter samtycke från den som uppgifterna gäller ska uppgifter hämtas in från Kronofogdemyndigheten. Försäkringskassan, Transportstyrelsen och socialnämnden i den kommun eller de kommuner där familjehemsföräldrarna är eller har varit bosatt under de senaste fem åren.

Läkarintyg ska införskaffas om någon familjemedlem har ett känt hälsoproblem. Detta för att klarlägga om det finns akuta eller långsiktiga medicinska hinder för ett uppdrag.

Referenser ska samlas in från andra kommuner eller förvaltningar som har eller har haft barn eller unga placerade i hemmet samt från andra som känner familjen väl och kan bedöma dess kompetens för uppdrag som familjehem. Minst två referenser per förälder ska intervjuas. Av dessa referenser bör minst en per förälder vara en person som i sin yrkesutövning har kännedom om den tilltänkta familjehemsföräldern.

4.1.2.2 Intervju med det tilltänkta familjehemmet

Intervjuer ska genomföras med samtliga vuxna i familjen. I de fall barn finns i familjen ska de intervjuas särskilt.

Det finns flera etablerade metoder, från olika aktörer för utredningar, av tilltänkta familjehem inom socialtjänsten. Standardiserade bedömningsmetoder bör som huvudregel användas som stöd i bedömningen av familjehemmets lämplighet. Dessa metoder är enbart en del av familjehemsutredningen och kompletterar övriga delar. Vilka metoder som ska användas avgörs utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet.

Den intervjuade familjen ska alltid - både muntligt och skriftligt eller på det sätt som familjen förstår - underrättas om vilken bedömning socialtjänsten har gjort efter intervjun samt motiven för bedömningen.

4.1.2.3 Om familjen inte kan godkännas som familjehem

Om det redan tidigt står klart att en familj, utifrån barnets bästa, inte kommer att kunna godkännas som familjehem kan utredningen avbrytas. Beslut att avbryta utredningen kan inte överklagas. Om barnet redan finns i ett visst hem eller om vårdnadshavarna föreslagit ett bestämt hem och den slutförda utredningen visar att familjen inte kan godkännas, fattas ett beslut om att inte ge medgivande till familjen att ta emot barnet. Ett liknande läge kan uppstå om utredningen nästan är slutförd och det mot slutet har uppstått tveksamheter som gör att familjen inte kan godkännas. Bedömning och grunden för denna delges familjen och i förekommande fall vårdnadshavarna.

4.1.3 Val och matchning av familjehem

Principerna om närhet och bibehållen kontakt med hemmiljön ska liksom skyldigheten att i första hand överväga möjligheterna till placering i barnets nätverk vara vägledande vid valet av familjehem. En bedömning ska alltid göras av om förutsättningarna i det tilltänkta familjehemmet svarar mot barnets specifika behov och om det kan tillgodose barnets behov av vård. Familjehemmet ska ges tillräcklig information om barnet så att de kan ta ställning till om de tror sig vara lämpliga och ha resurser för att ta emot det aktuella barnet.

Tillgång till lämplig skolgång och nödvändig hälso- och sjukvård har också betydelse vid val av familjehem. Barnets ålder, var familjehemmet är beläget samt om det eventuellt finns andra barn i hemmet, är också faktorer som ska vägas in. Vårdnadshavarens inställning till föreslaget familjehem är avgörande för beslutet. Även i de fall barnet vårdas med stöd av LVU är det viktigt att så långt som möjligt ta hänsyn till barnets och vårdnadshavarnas önskemål.

4.1.3.1 Principen om närhet

Placering i familjehem bör ske så nära hemmiljön som möjligt och utformas så att den främjar barnets samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön. Placering inom två timmars resväg från Göteborg kan vara lämpligt för att underlätta umgänge och uppföljning om det inte finns särskilda skäl till att barnet behöver bo längre bort från staden.

De krav som lagen ställer i fråga om närhet handlar inte bara om geografisk närhet. Språkliga och kulturella skillnader i synsätt och bakgrund bör också beaktas. Det är av största betydelse att välja ett hem som kan samarbeta med barnets biologiska familj. Av barnkonventionen framgår att då lösningar övervägs för barn som ska placeras utanför det egna hemmet ska hänsyn tas till kontinuitet i ett barns uppfostran och till barnets etniska, religiösa, kulturella och språkliga bakgrund. Etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas. Enligt minoritetslagen ska de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige främjas. Detta gäller särskilt barns utveckling av en kulturell identitet och

användning av det egna minoritetsspråket. Socialtjänsten ska vara lyhörd för vårdnadshavarnas önskemål utan att för den skull ge avkall på den professionella bedömningen av vad som är ett lämpligt hem för det enskilda barnet. Socialtjänsten kan behöva stötta familjehemmet i att upprätthålla barnets anknytning till dess språk och kultur, i det fall familjehemmet har en annan bakgrund än barnet.

Barnets bästa ska alltid vara avgörande för om placeringen sker i närheten av hemmet eller inte. Situationer som motiverar avsteg från närhetsprincipen kan vara då byte av vårdnadshavare är aktuellt eller vid behov av umgängesbegränsning eller hemlighållande av vistelseort enligt LVU. Andra undantagssituationer kan vara när ett barn är omhändertaget på grund av hedersförtryck eller andra övergrepp inom familjen och barnets behov av trygghet och säkerhet motiverar det. Avsteg kan även vara motiverat då man kan befara att föräldrarna kommer att störa barnets anpassning i familjehemmet. Avsteg från närhetsprincipen kan också vara motiverat när det gäller ungdomar som befinner sig i missbruk eller kriminalitet.

4.1.3.2 Placering av syskon

Inför placering av syskon är det viktigt att undersöka hur syskonrelationen ser ut. Syskon är en länk till hemmiljön och kan bli en del av ett naturligt stödjande nätverk för barnet. Ibland kan relationen mellan ett eller flera syskon vara komplex och det kan behövas stöd. Om placering i samma familj av något skäl inte är lämplig eller möjlig är det i många fall angeläget att syskonen placeras i närheten av varandra eller - om det är möjligt - i familjehem som känner varandra för att underlätta kontakten mellan syskonen. En viktig uppgift för socialtjänsten är att underlätta för syskonen att upprätthålla en positiv kontakt under placeringstiden om det bedöms möjligt.

4.1.3.3 Särskild kompetens och särskilt stöd kan behövas

Ett familjehem måste kunna svara mot vissa krav oberoende av vilket barn som kan komma att placeras i hemmet. Det krävs också olika kompetens beroende på vilket barn som familjen är aktuell för att ta emot. Har barnet eller den unge särskilda behov, exempelvis på grund av en funktionsnedsättning, att barnet eller den unge har utsatts för våld, hedersförtryck eller har ett normbrytande beteende, kan särskild kompetens och erfarenhet hos familjehemmet krävas. En omsorgsfull matchning är därför viktig. Om uppdraget kräver särskilt stöd till familjehemsföräldrarna ska ett sådant organiseras.

4.1.4 Avtal med familjehem och jourhem

Nämnderna har en lagstadgad skyldighet att ingå avtal med de familjehem som de avser att anlita. Detta gäller även konsulentstödda familjehem som förmedlas genom enskilt bedrivna verksamheter. Avtalet bör utgå från vårdplanen och genomförandeplanen och beskriva vad som ingår i nämndens respektive familjehemmets åtaganden för att nå målen i dessa planer. Avtalen ska innehålla övriga rättigheter och skyldigheter som nämnden respektive familjehemmet har när det gäller stöd och skydd till barnet. I avtalen med familjehemmen ska också nämndens krav på insyn och möjlighet att genomföra oanmälda hembesök i familjehemmet regleras. Därutöver bör avtalen innehålla uppgifter om uppdragets omfattning, uppsägningstider och ersättning. Andra saker som kan regleras i avtalet är hur socialtjänstens ska ge familjehemsföräldrarna råd, stöd och annan

hjälp som de behöver. En ytterligare fråga som ska regleras i avtalet är vad som ska gälla om familjehemmet vill ta emot ytterligare ett barn. För att kunna tillgodose det redan placerade barnets behov kan nämnderna i vissa situationer behöva kunna avgöra om det är lämpligt att hemmet tar emot fler barn.

Göteborgs Stad använder SKR:s mall för avtal för vård i familjehem [SKR:s mall för avtal för vård i familjehem](#).

När det är klart att en placering ska ske i ett konsulentstött familjehem ska nämnden teckna ett avtal om vården direkt med familjehemmet. Med företaget skrivs avtal gällande dess åtagande vad gäller handledning och utbildning till familjehemmet samt om kostnaderna för företagets tjänster. Av avtalet ska framgå på vilket sätt uppföljningen ska ske. Barnsekreterare och familjehemssekreterare ska beredas tillträde till familjehemmet så att nämnden garanteras nödvändig insyn utifrån sitt ansvar för placeringen.

När det gäller placering i ett kontrakterat jourhem upprättas som regel inget avtal inför varje placering. I stället finns ett generellt avtal mellan Göteborgs Stad och hemmet där hemmets respektive nämndens åtaganden vid en jourhemsplacering framgår.

4.2 Förberedelser inför en placering

Förberedelserna varierar beroende på barnets ålder och specifika behov, om placeringen görs hos en familj som barnet redan känner, i ett jourhem eller i ett familjehem som barnet inte känner. Till stor del består förberedelserna av att tillgodose de informationsbehov som finns hos alla berörda, men också av att bemöta krisreaktioner och andra känslor som placeringen kan väcka. Väl genomförda förberedelser lägger grunden till ett bra samarbete mellan socialtjänst, föräldrar och familjehem.

4.2.1 Inskolning i familjehemmet

Socialtjänsten ska, tillsammans med familjehemmet, barnet - utifrån ålder och mognad - och dess vårdnadshavare, planera inskolningen i familjehemmet utifrån rådande situation. I det fall barnet är jourplacerat måste jourhemmet involveras i planeringen.

Optimalt är att barnet kan skolas in i familjehemmet genom att få träffa familjehemsföräldrarna under kortare stunder i en, för barnet, trygg miljö. Barnet bör ges möjlighet att besöka familjehemmet tillsammans med någon barnet känner sig trygg med och träffa familjehemsföräldrarna innan flytten. Flytten och den initiala tiden i familjehemmet blir tryggare och lugnare om det innan placering har en bild av hemmet och de vuxna som ska ansvara för dess vård och fostran. Även omgivningarna runt hemmet och eventuell skola kan vara lämpligt att besöka för att ytterligare bidra till att barnet får en uppfattning om vilken miljö det ska flytta till.

Många föräldrar har behov av att få besöka det tilltänkta familjehemmet. Att få träffa familjehemmet och besöka dem kan vara en del i att godkänna placeringen och kunna stötta barnet inför placeringen. Det är viktigt att föräldern får möjlighet att lämna information om barnet och dess behov och vanor till familjehemmet. Föräldern känner barnet och det är av stor vikt att föräldern får medverka inför placeringen för att barnet ska känna sig så tryggt som möjligt. För att främja kommunikationen bör tolkning eller andra lämpliga alternativa kommunikationsmetoder tillämpas vid behov. I vissa

situationer kan det även vara relevant att använda stödpersoner eller kulturtolkar som ett hjälpmedel.

4.3 Barn och unga

4.3.1 Barns rätt till information och inflytande

Barnet har rätt till information, att framföra sina åsikter och att bli hört såväl inför placeringen som under resten av sin placeringstid. Informationen ska vara saklig, begriplig och av betydelse för barnet eller den unge. Tolk ska användas och handlingar ska översättas om det behövs för att barnet eller den unge ska kunna ta tillvara sin rätt. Ibland kan informationen behöva begränsas beroende på vad som är bäst för det enskilda barnet i förhållande till dess ålder, mognad och tidigare erfarenheter.

I samband med en placering ska barn och unga ges följande information:

- Grunden för placeringen
- Vilka rättigheter barnet har i förhållande till familjehemmet och socialtjänsten
- Kontaktuppgifter till barnets socialsekreterare
- Kontaktuppgifter till tillsynsmyndigheten (IVO)

Ett barn ska ges möjlighet att framföra sina åsikter, oavsett om ansvarig socialtjänst anser att det tillför utredningen något eller inte. Det finns ingen nedre åldersgräns för när barn kan få komma till tals. Om barnet inte framför sina åsikter, ska dess inställning så långt möjligt klarläggas på annat sätt. Barnet har ingen skyldighet att lämna sina synpunkter. Det är viktigt att miljön känns trygg och att metoder och arbets sätt är anpassade till barnets förutsättningar. Även barn som har svårt att föra fram sina åsikter har rätt att uttrycka dem. Till exempel ska barn som har en funktionsnedsättning förse med de kommunikationsverktyg som behövs för att de lättare ska kunna uttrycka sina åsikter och socialtjänsten ska också göra det möjligt för barnen att använda dessa verktyg. Exempel på alternativa kommunikationssätt kan vara bildstöd och tecken som stöd. Även barn som tillhör olika minoriteter, ensamkommande flyktingbarn och andra barn som inte talar majoritetsspråket ska ges förutsättningar att få föra fram sina åsikter.

Vid 15 års ålder är barnet processbehörigt, det vill säga har rätt att föra sin talan i mål och ärenden enligt SoL, LVU och LSS. Men hänsyn ska även tas till yngre barns vilja. Det är viktigt att socialtjänsten tydliggör för barnet vilka frågor och i vilken utsträckning barnet får inflytande. Barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad.

4.3.2 Barns rätt att behålla sin identitet

Barn har enligt barnkonventionen rätt att behålla sin identitet inklusive namn, språk, könsidentitet och sexuell läggning samt medborgarskap och släktförhållanden. Barn som tillhör en nationell eller annan etnisk minoritet har rätt att känna till sitt ursprung och få möjlighet att utöva sitt språk och sin kultur. Detta kan vara särskilt viktigt för de barn som placeras i samhällsvård.

Barnets vårdnadshavare bestämmer vad barnet ska heta och ska anmäla barnets för- och efternamn till Skatteverket inom tre månader efter barnets födelse. Det är också

vårdnadshavarna som bestämmer om en eventuell namngivningsceremoni ska hållas och hur den i så fall ska gå till. Ett barn som är placerat i familjehem kan enligt lagen om personnamn byta sitt efternamn till det efternamn som båda eller en av familjehemsföräldrarna har, om de har samtyckt till namnbytet och domstol har funnit att namnbytet är förenligt med barnets bästa. Anmälan om namnbyte görs till Skatteverket.

Familjehemsplacerade barn har olika ursprung och kommer från familjer med olika tro och livsåskådningar. I det fall barnet är troende eller kommer från en troende familj, kan det behöva hjälp att utöva sin religion för att behålla anknytningen till tron, familjen och släkten. Familjehemmet ansvarar för att barnet kan komma till kyrkan, moskén eller motsvarande. Ett barn får inte mot sin vilja tvingas att tillhöra något trossamfund eller delta i religiösa ceremonier. Barn som har fyllt tolv år kan enligt lagen om trossamfund inte inträda i eller utträda ur ett trossamfund utan eget samtycke.

4.3.3 Stöd till barn och unga under familjehemsvården

Barn och unga behöver ett stort känslomässigt stöd under placeringen. De har behov av en relation till en vuxen som finns där för deras skull och deras behov. Det behöver vara en person som har kompetens, förståelse och tid att möta barnets behov. Det kan till exempel vara barnsekreteraren eller ett utomstående placeringsstöd. Syftet med stödet är att öka förståelsen och kommunikationen mellan barnet, familjehemmet, de biologiska föräldrarna och socialtjänsten. Barn och unga kan ha behov av biståndsbedömda insatser såsom kontaktperson eller kontaktfamilj. De kan också känna sig stärkta av att få dela tankar och känslor med andra som har en liknande livssituation, andra som förstår hur det kan vara att bo i ett familjehem.

I vissa fall kan det placerade barnet ha ytterligare behov av stöd och vård till följd av psykisk ohälsa. Det kan röra sig om barn som har utsatts för trauma, men även till exempel hbtqi-ungdomar som kan vara utsatta för stigmatisering och stress. De kan behöva insatser från flera aktörer. Detta gäller även barn och unga med funktionsnedsättning. Enligt barnkonventionen har ett barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som gör det möjligt för dem att delta aktivt i samhället. Det sammanhållna vårdansvaret blir särskilt viktigt så att barnets eller den unges olika behov kan tillgodoses genom samverkan och gemensam planering. Barn och unga ska förses med nödvändiga kommunikationsverktyg för att kunna kommunicera med både familjehemmet och socialtjänsten.

Om barnet eller den unge omfattas av någon av personkretsarna i LSS kan utökat behov av stöd och service ges genom beviljade insatser enligt LSS. Det kan exempelvis vara personlig assistans eller korttidsvistelse. Det är vårdnadshavare eller barnet självt, om det är över 15 år, som kan ansöka om insatser enligt LSS. Socialtjänsten kan behöva ge stöd till barn och vårdnadshavare i denna process. När ett barn eller en ungdom vårdas med stöd av LVU har socialnämnderna rätt att ansöka om stödinsatser för dem enligt LSS. Även om barnet eller den unge är placerat i ett familjehem i annan kommun, ansvarar Göteborgs Stad - oavsett folkbokföringsadress - för insatser enligt LSS.

4.4 Vårdnadshavare och föräldrar

4.4.1 Vårdnadshavares rätt till information och inflytande

Inför en placering ska socialtjänsten ge vårdnadshavarna nödvändig information samt säkerställa att de har förstått informationen. Information ska anpassas utifrån vårdnadshavarnas eventuella funktionsnedsättningar eller språkkunskaper. Muntlig information kan behöva kompletteras med skriftlig information och ibland med bildstöd. För att underlätta kommunikationen kan vid behov en stödperson eller kulturtolk användas. Att betrakta det akuta skeendet som en kris betyder att barnets vårdnadshavare initialt har begränsad förmåga att ta till sig information och därmed förstå situationen. Information måste därför ges upprepade gånger.

Vårdnadshavaren har, beroende på omständigheterna, i olika grad varit delaktig i valet av familjehem och fått information om och haft kontakt med detta inför placeringen. Socialtjänsten ska försäkra sig om att barnets vårdnadshavare är införstådda med förutsättningarna för vården, vilka rättigheter och vilket ansvar de fortsättningsvis har samt socialtjänstens roll och ansvar. Socialtjänsten ska informera om reglerna för vårdnadsöverflytt och vilken påverkan de kan ha.

Vårdnadshavaren måste få veta vad som planeras under den första tiden och behöver kunna påverka exempelvis umgängesplaneringen. Information ska också ges om vårdnadshavarens roll i socialtjänstens arbete med genomförandeplanen och om vart man kan vända sig med klagomål och synpunkter. När ett barn placeras för vård utanför hemmet förlorar vårdnadshavaren rätt till de socialförsäkringsförmåner som är knutna till att hen har barnet i sin vård. Det är viktigt att informera vårdnadshavaren om detta i god tid liksom att ta upp frågan om vårdnadshavarens skyldighet att i skäligen utsträckning bidra till kommunens kostnader för placeringen.

Socialtjänsten har en långtgående informationsskyldighet och samförstånd ska eftersträvas i olika frågor som rör barnet även när barnet vårdas enligt LVU. Socialtjänsten har ansvar för att informera vårdnadshavarna om vem som är aktuell handläggare i ärendet. Det ska vara tydligt för vårdnadshavaren vem denna kan vända sig till med frågor. Vårdnadshavarna har rätt till kontinuerlig information genom till exempel månadsrapporter eller veckobrev och ska så långt som möjligt vara delaktiga i planeringen, ha en roll i barnets fritidsaktiviteter och skolgång samt ha regelbundna umgängen. Det är viktigt att vårdnadshavarna förstår vad som händer, varför placeringen är beslutad och vad som krävs för att den ska upphöra. Vårdnadshavarnas kunskaper om barnet ska efterfrågas och de bör involveras i beslut gällande barnet. Det kan handla om innehåll vid och frekvens av umgänge, kontakt med släktingar, firande av högtider, barnets hälsa såsom hantering av mediciner och vårdbesök samt eventuella resor med familjehemmet. Vårdnadshavare till placerade barn känner ofta vanmakt när de inte har möjlighet att påverka det som känns viktigt utan att förstå varför de utesluts. Vårdnadshavarna ska involveras för att kontakten till barnet ska kunna förbättras. Särskilda åtgärder kan behöva vidtas för att vårdnadshavare med funktionsnedsättning ska få förutsättningar till delaktighet.

Vårdnadshavare kan känna en rädsla för att bli missförstådda och feltolkade av socialtjänsten, och kan uppleva att de blir dömda. Vårdnadshavare kan känna sig

maktlösa och vågar inte alltid ställa frågor eller vara delaktiga i barnets vård. Socialtjänsten ska arbeta aktivt för att vårdnadshavarna ska känna sig trygga vid överlämning av barnet och välkomna i familjehemmet, samt för att öka deras tillit och förmåga att stötta sitt barn i familjehemmet.

Huvudregeln är som ovan nämnt att en vårdnadshavare har rätt att ta del av allt material som tillförs ett pågående ärende. Denna rätt är dock inte oinskränkt. Sekretess gäller i förhållande till vårdnadshavaren om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren. Med betydande men avses exempelvis att barnet kan skadas allvarligt psykiskt, fysiskt eller på annat sätt om uppgiften lämnas ut. Sekretessregeln tar sikte på de mest angelägna fallen, där det kan finnas behov av att skydda barnet mot vårdnadshavaren.

4.4.1.1 Samtycke till pass och utfärdande av fullmakt med mera

Vårdnadshavaren förutsätts samarbeta kring situationer som uppstår i vardagen och där vårdnadshavaren måste ge sitt samtycke. Det kan gälla att skriva på en fullmakt för bankkort, för att kunna hämta ut medicin på recept eller samtycka till åtgärder i övrigt som har med barnets hälsa och skolgång att göra.

För att polismyndighet ska kunna utfärda pass för underårig krävs vårdnadshavarnas ansökan eller samtycke. Om en vårdnadshavare inte kan anträffas eller utan giltigt skäl ställer sig avvisande kan socialtjänsten tillstyrka att pass utfärdas. I dessa fall kommer en anmodan om yttrande från passmyndighet. Ytrandet ska bland annat innehålla redogörelse för skälen till att vårdnadshavaren inte lämnat sitt samtycke eller kunnat höras.

Fullmakter och samtycken bör upprättas i samband med att barnet placeras för att underlätta för barnet i vardagen. Samverkan med vårdnadshavarna bygger på delaktighet och kräver en löpande kommunikation med vårdnadshavaren.

4.4.2 Råd och stöd till föräldrar

Socialtjänsten ansvarar för att lämna vårdnadshavare och föräldrar till placerade barn råd, stöd och annan hjälp som de behöver. Barnets placering kan vara en obegriplig och skrämmande situation, särskilt när det rör sig om ett omedelbart omhändertagande. Socialtjänsten ska till det yttersta anstränga sig för att upprätthålla kontakten och förmedla vilket stöd som finns och varför det skulle gynna föräldern att ta emot det. De kan behöva stöd, dels för att kunna åstadkomma den förändring som krävs för att en återförening ska vara möjlig, dels för att kunna vara en bra förälder på avstånd. Föräldrarna kan också behöva stöd att etablera kontakt med andra delar av socialtjänsten så som till exempel försörjningsstödsenheter eller med verksamheter hos andra huvudmän.

Föräldrars behov förändras över tid. Bedömningar av vilket stöd en förälder behöver eller på vilket sätt föräldern utgör en resurs för sitt barn ska därför göras kontinuerligt. Bedömningen påverkas av att både barn och föräldrar går igenom olika faser. Det som gällde när barnet var i spädbarns ålder är inte alltid relevant när barnet blir äldre. Det som var enkelt när barnet var litet kanske blir mer utmanande senare. Föräldrar kan behöva ett stöd i början av placeringen och ett annat efter en tid eller vid placeringens eventuella

avslut. Det kan finnas specifika behov utifrån funktionsförmåga hos förälder och barn, såväl som generella behov som gäller i de flesta fall.

Om barnets föräldrar inte bor och lever tillsammans kan det vara nödvändigt att ha kontakt med och ge stöd separat till båda föräldrarna. Kontakten mellan barn och unga i familjehem och deras föräldrar är viktig för barnens utveckling och välbefinnande. Socialtjänsten kan behöva erbjuda flera olika typer av stöd. Det kan handla om att bekräfta föräldrarnas eventuella känslor av förlust och kränkning och att ge vägledning i att vara en bra förälder till sitt placerade barn. Stöd till föräldrarna avlastar barnet ansvar och gynnar barnets utveckling.

Föräldrarna kan också behöva stöd när det gäller lämpligt sätt att upprätthålla kontakten med barnet. För föräldrar som lever destruktivt i till exempel missbruk och hemlöshet och drar sig undan kan det behövas ett motivationsarbete för att förmå dem att ta emot hjälp och upprätthålla kontakten med barnet. Stödet ska vara långsiktigt och kan vara av olika slag beroende på orsak till placeringen. Det kan till exempel vara erbjudande om föräldrautbildning och samtalsstöd. Socialtjänsten bör även ge stöd i föräldrarollen och i kontakten mellan förälder och familjehem. När ungdomar har placerats på grund av egen problematik, till exempel missbruk, behöver vårdnadshavaren involveras aktivt i behandlingen. Det kan också behövas stöd- och behandlingsinsatser till övriga i familjen för att de förändringar som behandlingen förväntas medföra ska kunna vidmakthållas när barnet eller den unge återvänder till hemmet.

Vid ett omhändertagande av ett barn finns stor risk för konflikter och missförstånd. Krisreaktioner kan medföra att föräldrarna får och behåller ett negativt förhållningssätt gentemot socialtjänsten och dess insatser som påverkar alla inblandade - föräldrar, barn och familjehem. Föräldrar vars barn bor i familjehem delar sitt föräldraskap med socialtjänsten och i synnerhet med familjehemsföräldrarna. Det är ett komplicerat och ojämnt förhållande. Föräldrarna kan känna sig underlägsna familjehemmet vad gäller ekonomiska och sociala resurser, vilket kan påverka kontakten och relationen med familjehemmet.

I Göteborgs Stad finns Stellamottagningen vars uppdrag är att stötta föräldrar vars barn är placerade. Föräldrastödarna kan till exempel vara med som stöd i mötet med socialsekreteraren eller vara behjälpliga med att förbereda ett sådant möte. Föräldrarna kan också få möjlighet att möta andra föräldrar i samma situation och dela med sig av sina erfarenheter.

4.5 Familjehemmet

Familjehem förväntas, ofta på obestämd tid, ta emot ett barn i sitt hem som en likvärdig familjemedlem, lära känna och bygga upp en tillitsfull relation till barnet. Familjehemmet måste ha eller tillägna sig kunskap och förmåga att förstå och möta både barnet och dess föräldrar. Det innebär bland annat att de bör dela med sig av det som rör barnet i vardagen till föräldrarna för att de ska kunna behålla en del av sin föräldraroll. Familjehemmet har inga formella rättigheter att påverka placeringen eller komma till tals inför beslut som rör barnet. En god relation mellan socialsekreteraren och familjehemsföräldrarna är viktig för hur en placering faller ut.

Familjehemsföräldrar har inte en sådan juridisk ställning i förhållande till barnet att de kan företräda barnet på samma sätt som föräldrar normalt gör. Om barnet vårdas med stöd av SoL är det fortfarande vårdnadshavarna som har det rättsliga ansvaret och företräder barnet. Genom att begära eller samtycka till vård enligt SoL kan föräldrarna dock sägas ha medgett att familjehemsföräldrarna får fatta sådana beslut som behövs för att vården ska kunna genomföras. Familjehemsföräldrar har därför rätt att prata med barnomsorgen, skolan och hälso- och sjukvården om barnets situation. Om barnet vårdas med stöd av LVU har socialnämnderna rätt att fatta beslut som är nödvändiga för att vården ska kunna genomföras. Nämnden eller den åt vilken nämnden har uppdragit vården ska ha uppsikt över den unge och i den utsträckning det behövs bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden.

4.5.1 Information

För att familjehemsföräldrarna ska kunna fullgöra sitt uppdrag är det viktigt att de får nödvändig information om barnet. Detta gäller även jourhem även om tiden för förberedelser då kan vara begränsad. Socialtjänsten har en avgörande roll för att möjliggöra för vårdnadshavarna och familjehemmet att mötas inför placeringen och att familjehemmet kan få information från föräldern kring till exempel barnets vanor, behov och rutiner, eventuell minoritetstillhörighet, barnets favoritleksaker, sagor samt viktiga traditioner såsom till exempel födelsedagsfirande. Den information som socialtjänsten ger om barnets bakgrund och föräldrarnas situation kan behöva kompletteras under placeringstiden.

Information om barnets vanor, rutiner och intressen ska lämnas till familjehemmet inför placeringen så att familjehemmet ges förutsättningar att möta barnet och få barnet att känna sig välkommet. Många barn känner sig i inledningen av en placering osäkra och ovana vid sin nya miljö och familjehemmet behöver därför ges stöd för att kunna få barnet att känna sig hemma.

4.5.2 Utbildning

Nämnderna ska tillhandahålla utbildning och ska arbeta för att familjehemmen genomgår denna innan ett barn placeras eller i nära anslutning till placeringen. Socialtjänsten ska på olika sätt underlätta deltagande i utbildningen, till exempel genom att erbjuda utbildningstillfällen på kvällstid eller helger. Nämnderna ska ge familjehemsföräldrarna fortbildning som är anpassad till uppdragets karaktär. Familjehemmet bör också erbjudas att ta del av barn och ungas egna berättelser av att vara placerade i familjehem och föräldrars erfarenhet av att vara förälder på avstånd. Syftet med fortbildning är att familjehemsföräldrarna genom ökad kunskap, insikt, förståelse och reflektion bättre ska kunna hjälpa barnet.

4.5.3Handledning, råd och stöd

I nämndernas ansvar som uppdragsgivare till familjehemmet ligger såväl arbetsledning som stöd och handledning. Familjehemmet har rätt till regelbundet stöd i sitt uppdrag genom socialtjänsten. I början av en placering bör stödet vara särskilt omfattande för att ge goda förutsättningar för placeringen. Stöd och handledning ska anpassas efter

uppdragets svårighetsgrad och familjehemmets kompetens och erfarenhet av liknande uppdrag.Handledning kan ges enskilt till varje familjehem eller i grupp. Nya familjehem bör också utöver stödet från familjehemssekreteraren, erbjudas kontakt och stöd av ett mer erfaret familjehem. Familjehem och jourhem bör få möjlighet till erfarenhetsutbyte, antingen genom gruppträffar eller i form av mentorsfamiljer.

Syftet med handledning är att familjehemsföräldrarna genom ökad kunskap, insikt, förståelse och reflektion bättre ska kunna hjälpa barnet eller den unge.

Familjehemsföräldrarna ska få stöd i att utveckla adekvata förhållningssätt och ett bra bemötande i förhållande till det placerade barnet och dess familj. Det är också viktigt att familje- och jourhemsföräldrar får stöd i att balansera mellan de egna barnens och de placerade barnens behov. Familjehemssekreteraren bör träffa de biologiska barnen regelbundet för att stämma av hur dessa upplever sin situation.

En kontinuerlig kontakt mellan familjehemmet och den handläggare som ansvarar för familjehemmet kan medverka till att skapa en öppen dialog och ett stöd som är anpassat efter uppdraget och de behov det enskilda familjehemmet har. Det kan bland annat gälla stöd i kontakten med barnets eller den unges föräldrar och närstående, med skola, hälso- och sjukvård och andra verksamheter. Socialtjänsten bör ge familjehemmen stöd i att upprätthålla kontakten med barnets ursprungsfamilj och att skapa ett gott förhållningssätt till dem. Genom att lyssna in vad som är viktigt för föräldrarna och vilken information de önskar få om barnet i form av sms, telefonsamtal och foton, kan kontakten mellan barn och föräldrar gynnas både under och mellan umgängen. Socialtjänsten kan initiera möten mellan familjehem och föräldrar (utan barn närvarande) och stötta familjehemmet i att reflektera över sin roll i det tredelade föräldraskapet.

Om uppdraget kräver särskilt stöd till familjehemsföräldrarna ska ett sådant organiseras. Det kan exempelvis göras med hjälp av socialtjänstens egna öppenvårdsinsatser, kulturtolkar eller genom konsultation från hälso- och sjukvården om barnet har pågående sjukvårdsinsatser. Genom insatserna Skolfam, Letterbox och Move box får familjehemmen stöd i sitt föräldraansvar och hjälp att fokusera på viktiga områden inom skola och hälsa. I vissa situationer kan till exempel stöd från resursenheternas familjebehandlare också vara aktuellt. Vid särskilda händelser ska krisstöd alltid erbjudas.

I vissa fall kan det placerade barnet ha ett omfattande behov av tillsyn och vård till följd av till exempel funktionsnedsättning, psykisk eller fysisk ohälsa. Detta kan medföra att familjehemmet behöver avlastning i tillsyn och vård och kan då vara en förutsättning för att familjehemsvården ska kunna genomföras. Den placerande socialnämnden ansvarar för att familjehemmet får det stöd och den hjälp som behövs. Detta kan i vissa fall innebära att barnet beviljas en insats som till exempel kontaktfamilj. Insats och omfattning bedöms efter omständigheterna i det enskilda fallet. Barnets bästa ska vara vägledande för valet.

4.6 Skolgång

Göteborgs Stad har ett övergripande ansvar att se till att eleven fullgör sin skolgång, även om skolgången sker i en skola i en annan kommun. Skolhuvudmannen ansvarar för barnets skolgång och socialtjänsten ska bidra till att placerade barn får den utbildning de har rätt till enligt skollagen.

Socialtjänsten ska informera ansvarig utbildningsnämnd både i barnets hemkommun och i den kommun dit barnet flyttar, om barnets byte av skola. Samverkan mellan socialtjänst och skola krävs för att säkerställa en obruten skolgång för placerade barn och unga när placeringen medför skolbyte. Skolgången ska vara kontinuerlig i tid, vilket innebär att den ska påbörjas i nära anslutning till placeringen och skolbytet. Den ska också vara kontinuerlig när det gäller innehåll och bygga på elevens förutsättningar, behov och kunskapsnivå utifrån information om elevens tidigare skolgång. Socialtjänsten ska använda sig av de modeller och verktyg som finns för att säkerställa barnets rätt till en obruten skolgång, såsom SAMS och Skolfam.

4.7 Hälsa- och sjukvård samt tandvård

Ansvariga nämnder ska verka för att placerade barn och unga får sina behov av tandvård och hälso- och sjukvård tillgodosedda. Det betyder att socialtjänsten och familjehemmet ska vara aktiva för att få till stånd undersökningar, insatser och behandlingar som barnet eller den unge kan vara i behov av. För att barnet ska få sina behov av tandvård och hälso- och sjukvård tillgodosedda kan socialtjänsten även behöva kontakta hälso- och sjukvården, till exempel barnhälsovården eller elevhälsan. För barn som har insatser genom Västra Götalandsregionens verksamheter, till exempel BUP, BNK eller barnhabiliteringen, kan det krävas en kontakt med berörd vårdgivare för att undvika att pågående insatser avbryts. Detta är särskilt angeläget vid placering utanför regionen.

Genomförandeplanen ska beskriva när och hur barnet eller den unge ska kunna tillgodogöra sig åtgärder och insatser som andra huvudmän än socialtjänsten ansvarar för. När den enskilde har behov av insatser både från socialtjänsten och från tandvården och/eller hälso- och sjukvården ska kommunen tillsammans med regionen upprätta en samordnad individuell plan (SIP).

4.7.1 Läkar- och hälsoundersökningar i samband med placering

Socialtjänsten ska, om det inte är uppenbart onödigt, initiera en hälsoundersökning i samband med en placering. Syftet är att identifiera aktuella och tidigare försummade hälso- och sjukvårdsbehov samt tandvårdsbehov för att möjliggöra åtgärder och fortsatt medicinsk uppföljning av barnet eller den unge. Tecken på fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsnedsättning ska uppmärksammas. Hälsaundersökningen i anslutning till en placering utanför hemmet har ett bredare syfte och ska vara mer heltäckande än läkarundersökningen enligt LVU. En LVU-undersökning ersätter således inte en hälsoundersökning i anslutning till en placering. För ytterligare information hänvisas till [överenskommelsen mellan Västra Götalands kommuner och Västra Götalandsregionen om samverkan för barns och ungas hälsa](#).

4.8 Umgänge

4.8.1 Barns rätt till umgänge med föräldrarna

Umgänge mellan barn och föräldrar ska vara en prioriterad fråga hos nämnden redan innan barnet placeras. Oberoende av om vården är frivillig eller genomförs med stöd av LVU är utgångspunkten att en god och bibehållen relation mellan barn och föräldrar ska eftersträvas. En placering av ett barn utanför det egna hemmet får inte innebära att barnet avskärs från kontakt med känslomässigt betydelsefulla närstående. Förutsättningarna för barn att ha kontakt med sina föräldrar och andra närstående varierar. Socialtjänsten ska på olika sätt underlätta och stödja denna kontakt om det kan ske på ett säkert sätt. För ensamkommande barn och unga kan det innebära att familjehemmet behöver stödja barnet att upprätthålla kontakten med sina föräldrar, syskon och andra viktiga närstående på distans. Barn med föräldrar som är frihetsberövade kan behöva stöd så att kontakt och umgänge med föräldern kan ske på ett för barnet tryggt sätt. I nämndens ansvar ligger också att verka för att familjehemsföräldrar medverkar till att en positiv kontakt mellan föräldrar och barn upprätthålls.

Familjehemsplacerade barn oroar sig ofta för sina föräldrar, särskilt om föräldrarna lever ett destruktivt liv på grund av till exempel missbruk. Det är viktigt för barn att få veta saker om sina föräldrar, hur de mår, hur de har det och om de får hjälp och stöd. Det kan också vara viktigt för barn att föräldrarna får information om dem, det underlättar i deras kontakt. Ungdomar kan också behöva stöd för att kunna prata med sina föräldrar om varför det har blivit som det blivit.

Hur umgänget ska utformas bedöms utifrån det enskilda barnets behov och inställning. Socialtjänsten har i de fall barnet inte har täta umgängen med sina föräldrar, ett ansvar för att även på andra sätt ge barnet stöd för att behålla kontakten med sitt ursprung. Nämnden har möjlighet att bevilja barnet en insats i form av till exempel en kontaktperson med anknytning till barnets ursprung.

Att ha både en kort- och långsiktig planering för hur umgänget ska gå till som barn och föräldrar är delaktiga i, kan ge en tryggare situation för både barnet, vårdnadshavarna och familjehemmet. Endast i undantagssituationer, där beslutet kräver extrem brådska, kan beslutsfattaren låta bli att inhämta barnets inställning i förväg. I vilka former och hur omfattande umgänget bör vara ska bedömas från fall till fall och kan variera över tid. Bedömning av hur kontakten eller umgänget bör utformas ska göras kontinuerligt.

Vid frivilliga placeringar spelar vårdnadshavarens inställning stor roll för hur umgänget kan utformas. En upprättad umgänkesplan vid en frivillig placering innebär ingen rättslig begränsning av vårdnadshavarens rätt att träffa sitt barn. Barnets möjligheter att påverka omfattningen och formerna för umgänget är, på samma sätt som när det gäller andra frågor under placeringen, beroende av barnets ålder. När barnet fyllt 15 år krävs barnets samtycke till umgänge och umgängets utformning måste bestämmas tillsammans med barnet. Yngre barn ska få komma till tals och få sina synpunkter beaktade. Vad som är bäst för barnet ska vara avgörande.

När ett barn är omhändertaget enligt LVU har socialnämnden samma skyldigheter och rättigheter som vårdnadshavaren när det gäller att genomföra vården och bestämma om barnets personliga förhållanden. Socialnämnderna har ett ansvar för att barnet kan behålla

kontakten med föräldrar och närstående. Det kan dock finnas situationer när det inte är till den unges bästa att periodvis, eller under längre tid, träffa släktingar eller andra närstående. Som exempel kan det handla om hederssituationer eller om närstående som har svåra personliga problem. När ett barn vårdas enligt LVU finns det särskilda bestämmelser om begränsningar av umgänget till skillnad mot vid vård med stöd av SoL. Om det är nödvändigt, med hänsyn till ändamålet med vården, får socialnämnden besluta hur barnets umgänge med vårdnadshavare ska utövas. Detta innebär att socialnämnden kan fatta beslut om att begränsa umgänget ifall det inte går att komma överens om planen för umgänge med vårdnadshavaren och/eller med barnet (om det är över 15 år). Bestämmelserna om begränsningar i umgängesrätten bör tillämpas restriktivt. En begränsning bör inte gälla längre än nödvändigt. Om nämnden inte har meddelat ett beslut om umgängesbegränsning så finns det inga lagliga begränsningar för en vårdnadshavare att umgås med sitt barn efter önskemål, även när barnet är placerat enligt LVU. Att en plan för umgänge har upprättats innebär alltså inte att vårdnadshavares rätt att umgås med sitt barn har begränsats rättsligt. Det måste framgå av beslutet på vilket sätt umgänget har begränsats och om beslutet ska gälla tills vidare eller om det är tidsbegränsat. Även skälen för beslutet ska framgå samt hur det överklagas.

Ett sätt för barnet att ha viss kontakt med någon eller flera i familjen, kan vara att under säkra former ha umgänge i socialtjänstens lokaler tillsammans med socialtjänsten. Vilka barnet vill och kan ha kontakt med ska utredas noga tillsammans med barnet. Dessa möten är både ett sätt för barnet att känna sig betydelsefullt gentemot familjen, mindre isolerad och det är samtidigt ett tillfälle för socialsekreteraren att träffa familjen och bedöma deras inställning till barnets situation.

I vissa situationer kan en utomstående kontaktperson behöva vara med vid umgänget, exempelvis en familjehemsförälder, en familjebehandlare eller någon annan som barnet känner trygghet med. Behovet av en sådan person får bedömas utifrån barnets behov av trygghet, ålder, önskemål och orsaker till placeringen. Planeringen av umgänget ska omnämnas i både vårdplanen och genomförandeplanen. Det är viktigt att vårdnadshavarna inte känner sig tvingade att gå med på umgängesplanen. Så länge det inte finns ett formellt beslut om umgänge enligt bestämmelserna i 14 § LVU kan socialnämnderna inte begränsa vårdnadshavarens möjlighet att träffa sitt barn.

Umgänge mellan barn och föräldrar är viktigt för att barnet ska kunna upprätthålla kontakten med närstående personer och sitt ursprung. Det är också viktigt utifrån att barnet kanske kommer att återförenas med sina vårdnadshavare och flytta hem. Familjehemsplacerade barn kan ha en oro för föräldrarna och att träffa dem regelbundet kan minska den oron. Det är viktigt att familjehemmet ges stöd att i underlätta umgänget, till exempel genom att mellan umgängen löpande informera föräldrarna om saker som händer i barnets vardag. Detta gör det möjligt för föräldrarna att prata om saker som är aktuella i barnets liv när de träffas.

Nämnderna har ett särskilt ansvar i de fall föräldrarna själva inte gör tillräckligt stora ansträngningar för att träffa sina barn. Föräldrarna kan behöva både personligt och ekonomiskt stöd från socialtjänsten för att kunna umgås med barnet under vårdtiden. Även barnen kan behöva stöd både inför, under och efter umgänge med föräldrarna. Socialnämndernas resurser och den stadenövergripande umgängesenheten kan bistå vid umgängen som stöd för föräldrar och barn. Umgängesenheten kan också kontaktas för konsultation vid frågor som rör umgänge.

4.8.2 Kontakt med syskon och andra närstående

En placering av ett barn får inte innebära att barnet förlorar möjlighet till kontakt med känslomässigt betydelsefulla närstående. Om barnets föräldrar har svårigheter, finns i ett annat land eller av andra orsaker inte kan vara ett stöd för barnet kan syskon bli extra betydelsefulla för varandra. Socialtjänsten kan göra det möjligt för syskon att behålla kontakten med varandra genom olika insatser, till exempel ekonomisk hjälp till resor eller genom att ordna regelbundna nätverksträffar. Även andra släktingar kan vara betydelsefulla kontakter för barnet, vilket innebär att socialtjänsten kan behöva hjälpa barnet att återupprätta relationer som av någon anledning brutits. Huvudprincipen är att barnets umgänge med sitt nätverk ska upprätthållas och stärkas. Det avgörande ska vara barnets bästa och ändamålet med vården.

4.9 Ansvaret för att noga följa vården

4.9.1 Uppföljning av vården

Det primära syftet med att följa vården är att se till att barnet eller den unge har det bra. Uppföljningen ska säkerställa att vården är rättssäker, trygg och utgår från behoven. Vid placeringar enligt SoL och LVU ska uppföljningen göras med utgångspunkt från de vård- respektive genomförandeplaner som upprättats. Ett annat syfte med den regelbundna uppföljningen vid SoL- och LVU-placeringar är att få underlag till överväganden och omprövningar av vården för att nämnden ska kunna avgöra om vården ska fortgå eller upphöra. Uppföljningar är också en förutsättning för att uppmärksamma eventuella missförhållanden i det hem där barnet eller den unge är placerat.

Uppföljningen görs genom besök och samtal. Den särskilt utsedda socialsekreteraren ska besöka barnet eller den unge regelbundet och i den omfattning som är lämplig utifrån barnets eller den unges behov och önskemål. Bedömningen av hur ofta ett visst barn eller en viss ung person ska besökas av en socialsekreterare bör göras fortlöpande under placeringen. Att bygga en relation till barnet förutsätter kontinuitet i kontakten, kunskap om barnets situation, engagemang och lyhördhet samt att formen för kontakten är anpassad efter barnets ålder och önskemål. Utgångspunkten för hembesök är att de ska planeras och genomföras i samtycke med familjehemmet. Besök i familjehemmet bör som huvudregel göras minst fyra gånger per år. Oanmälda besök i familjehemmet ska genomföras i den omfattning som behövs utifrån omständigheterna i det aktuella ärendet. Vid besöken ska samtal med barn och familjehem genomföras. Även uppföljande samtal med barnets vårdnadshavare ska som huvudregel genomföras. Familjehemssekreteraren bör träffa familjehemmets biologiska barn regelbundet för att stämma av hur dessa upplever sin situation.

Uppföljningen ska göras i samverkan mellan barnsekreterare, familjehemssekreterare och den socialsekreterare som ansvarar för kontakten med barnets biologiska föräldrar. Uppföljningen ska omfatta barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång, samt relationer till anhöriga och andra närstående.

4.9.2 Övervägande av vård enligt SoL och LVU

Nämndernas ansvar att noga följa vården genom halvårsvisa övervägandena ska även omfatta hur vården bör inriktas och utformas. Därmed finns ett tydligt lagkrav på att planera långsiktigt. När barnet varit placerat i samma familjehem i två år enligt SoL eller LVU, ska nämnderna särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Därefter ska frågan övervägas årligen. Det finns inget som hindrar att en vårdnadsöverflyttning genomförs redan innan barnet har varit placerat i två år i samma familjehem. Vid placeringar enligt LSS är övervägande av vården inte aktuellt.

4.9.3 Förändrade förhållanden i familjehemmet

Vid förändrade förhållanden i familjehemmet, till exempel vid separation, sjukdom eller bortgång, ska socialtjänsten utreda det placerade barnets behov. Vid en separation kan inte familjehemsföräldrarna på egen hand avgöra var barnet ska bo. Nämnden ska efter förnyad familjehemsutredning besluta om barnets fortsatta placering. Vårdnadshavarens samtycke krävs vid frivillig placering. Om barnet vårdas med stöd av LVU kan vårdnadshavaren överklaga det nya placeringsbeslutet. Vid placering hos en av de separerade familjehemsföräldrarna kan barnet ha behov av fortsatt kontakt med den andre förutvarande familjehemsföräldern. Även växelvist boende kan komma ifråga under förutsättning att det är förenligt med barnets bästa.

4.10 Oplanerade avbrott av vården

Placeringar som avbryts oplanerat, rör framför allt ungdomar med beteendeproblem och har i vetenskapliga studier ansetts vara en stark indikator på en bekymmersam prognos senare i livet.⁴ Det kan finnas många skäl till att en placering, trots noggrant förarbete, inte utvecklas enligt de förväntningar som fanns inledningsvis. Socialtjänsten kan ha haft anledning att omvärdera hemmets möjligheter att ge barnet eller den unge den vård det behöver. Det kan också vara så att hemmet av olika skäl inte anser sig klara av uppdraget. Barnet, den unge eller vårdnadshavaren kan vidare ha begärt och fått gehör för en omplacering. Förhållandena i ett familjehem kan ha förändrats på grund olika omständigheter så som allvarlig sjukdom i familjen eller separation mellan familjehemsföräldrarna. Slutligen kan ett familjehem på grund av uppdagade missförhållanden anses vara olämpligt.

Uppbrott kan i mycket liten omfattning hänföras till föräldrarna, oavsett om man betraktar deras agerande före eller under placeringen eller deras egenskaper. Täta kontakter mellan barn och föräldrar under placeringen reducerar risken för oplanerade avslut. Goda relationer mellan socialsekreterare och barn respektive familjehemsföräldrar samt utbildning och stöd till familjehemmet minskar risken för oplanerade avslut.⁵

Att göra en omplacering är i flertalet fall en mycket ingripande åtgärd, som kräver noggranna överväganden. Barnets eller den unges uppfattning om hur det är i hemmet ska

⁴ Vinnerljung B, Sallnäs M & Kyhle Westermarck P (2001) Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS)

⁵ Vinnerljung B, Sallnäs M & Kyhle Westermarck P (2001) Sammanbrott vid tonårsplaceringar – om ungdomar i fosterhem och på institution. Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS)

utredas och beaktas. Om det inte rör sig om allvarliga missförhållanden i ett familjehem, bör socialtjänsten försöka komma till rätta med de problem som föreligger istället för att vidta en så ingripande åtgärd som omplacering. Vid en eventuell omplacering ställs samma krav på utredning, planering, stöd och hjälp till barnet, den unge, de biologiska föräldrarna och familjehem som vid en förstagångsplacering. Det innebär bland annat att möjligheten att placera i barnets nätverk ska övervägas även vid omplacering.

Är barnet placerat med stöd av SoL kan barnet inte omplaceras till ett nytt familjehem, stödboende eller HVB utan vårdnadshavarnas samtycke. Även ett barn som fyllt 15 år måste ge sitt samtycke. Är barnet placerat med stöd av LVU är det socialnämnden som bestämmer hur vården av den unge ska ordnas och var hen ska vistas under vårdtiden. Nämndens ansvar får dock inte medföra att en vårdnadshavare fräntas allt inflytande. Om vårdnadshavaren eller ett barn som fyllt 15 år begär att barnet ska omplaceras ska socialnämnden fatta ett formellt beslut i frågan. Nämndens beslut kan överklagas.

Vid en omplacering ska socialtjänsten noga förbereda barnet eller den unge på flytten och hjälpa denne att på bästa sätt hantera situationen. Socialtjänsten ska också förbereda den mottagande familjen inför ankomsten och, vid behov, även hjälpa det familjehem som barnet eller den unge lämnar. Förberedelserna inför flytten måste utgå från det enskilda barnet, dess situation, behov och inställning. Tidpunkten bör i möjligaste mån planeras med tanke på skolgången och den mottagande familjens möjligheter att ägna tid åt barnet eller den unge. Barnomsorg, skolgång, nödvändiga stödinsatser med mera, bör vara ordnade innan flytten sker.

5 Vårdens upphörande

5.1 Principen om återförening med vårdnadshavarna

Intentionen i den svenska sociallagstiftningen är att barn ska återförenas med sina vårdnadshavare när syftet med vården har uppnåtts. Även om huvudregeln är att vården ska inriktas på en återförening, kan förhållandena i ett enskilt fall vara sådana, särskilt med beaktande av barnets behov av en stabil och trygg uppväxt, att en återförening inte bedöms vara till barnets bästa. I denna situation är det viktigt att socialtjänsten bemöter vårdnadshavarna på ett respektfullt och ärligt sätt. Socialtjänsten har ett fortsatt ansvar för att hjälpa vårdnadshavarna att upprätthålla kontakten med barnet. Utgångspunkten för kontakten ska alltid utgå från barnets eller den unges behov.

En uttalad begränsning i principen om återförening har gjorts genom lagbestämmelsen om överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrar. Bestämmelsen syftar till att säkerställa att barnets bästa tas tillvara när barnet har vistats lång tid i ett familjehem och fått en anknytning till familjehemsföräldrarna, se vidare under Överflyttning av vårdnad.

5.2 Planering inför vårdens upphörande

Om det inte längre finns ett vårdbehov kan nämnden fatta beslut om att vården ska upphöra. För att vården ska avslutas på bästa sätt ska socialtjänsten i god tid planera för och vidtar de åtgärder som behövs för att underlätta för barnet eller den unge att återvända hem eller flytta till ett eget boende. Genomförandeplanen ska i god tid innan vården upphör kompletteras med uppgifter om hur barnet eller den unge ska förberedas för tiden efter att placeringen i familjehem har avslutats.

5.2.1 Hemflytt efter avslutad placering

För att hemflytten efter avslutad placering ska fungera väl krävs ofta att både barnet och vårdnadshavaren får stöd i placeringens slutskede. Vårdnadshavarna kan behöva stöd i samband med hemflytt men även en period efter att barnet flyttat hem. Stödet kan till exempel gälla barnets skolgång. Barnet kanske ska tillbaka till en skola där det har upplevt konflikter eller börja på en ny skola. Stödet kan också handla om att hantera konflikter som kan uppstå när föräldrahem och familjehem har olika vanor som barnet behöver vänja sig vid.

5.2.2 Unga som fyller 18 år

Unga som är placerade i familjehem behöver, liksom andra unga, få möjlighet att förbereda sig för vuxenlivet under en längre tid. För unga som varit långvarigt placerade kan kontakter med familj och nätverk ha försvagats. Detta gör att de inte har samma ekonomiska, emotionella och praktiska stöd hemifrån som jämnåriga samt att det ofta saknas möjlighet att återvända till föräldrahemmet eller familjehemmet. För att socialtjänsten ska kunna tillgodose behovet av stöd behövs ofta både förberedande

stödinsatser under placeringstiden och stödinsatser efter att placeringen har upphört. Innan flytten kan den unge behöva träna på olika praktiska färdigheter, få information om samhället och få hjälp med frågor kring ekonomi, bostad, studier och arbete. Efter att placeringen har upphört kan den unge ha behov av till exempel kontaktperson men även boendestöd och ekonomiskt bistånd kan bli aktuellt. Det är viktigt att stödet finns kvar över tid så att den unge hinner lära sig de färdigheter som behövs inför vuxenlivet. Det kan krävas extra stöd vid övergången till vuxenlivet för unga med funktionsnedsättning.

Behovet av stöd inför utslussningen kan se olika ut. Unga som har fyllt 18 år kan behöva bo kvar i familjehemmet åtminstone tills de har fullföljt sin gymnasieutbildning och sommaren därefter. Staden har, enligt principen om det sammanhållna vårdansvaret, kvaransvaret under vistelsen och i anslutning till att vården upphör. När placeringskommunen har fullgjort sitt ansvar gäller bestämmelserna om ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun.

5.3 Övervägande om flyttningsförbud

När ett barn är placerat i ett familjehem och en vårdnadshavare eller barnet om det har fyllt 15 år, begär att vården ska upphöra, ska ansvarig nämnd särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om flyttningsförbud hos Förvaltningsrätten. Bestämmelsen om flyttningsförbud är avsedd att tillämpas i fall där separationen eller flyttningen bedöms vara skadlig för barnet.

Hemförhållandena hos vårdnadshavaren kan i sig vara utan anmärkning. Några av de omständigheter som ska beaktas vid beslut om flyttningsförbud är barnets ålder, utvecklingsgrad, egenskaper och känslobindningar. Vidare måste den tid som barnet har vårdats på annan plats än hos vårdnadshavarna beaktas, liksom de levnadsförhållanden barnet befinner sig i och de som barnet kommer till. Vårdnadshavarens kontakter med barnet under placeringstiden bör också vägas in. Barnets egen vilja är en viktig faktor vid bedömningen av om det finns ett behov av att meddela flyttningsförbud. Det är därför viktigt att socialtjänsten utreder barnets uppfattning. Barnets åsikter och inställning ska tillmätas betydelse i förhållande till dess mognad.

Flyttningsförbudet bör ses som en temporär åtgärd som kan användas för att förhindra en hemtagning av barnet vid en olämplig tidpunkt eller alltför snabbt. Ett flyttningsförbud ger socialtjänsten möjlighet att förbereda barnets hemflytt så att den kan ske så skonsamt som möjligt. Även om flyttningsförbudet i princip är en tillfällig åtgärd finns ingen tidsgräns för hur länge det får pågå. Flyttningsförbud kan beslutas tills barnet fyller 18 år. Om det står klart att barnet inte kommer att kunna återförenas med sina vårdnadshavare inom överskådlig tid och det är uppenbart att det är bäst för barnet att få vara kvar i familjehemmet, bör socialtjänsten pröva möjligheten att flytta över vårdnaden till familjehemsföräldrarna.

5.4 Överflyttning av vårdnad

När barnet vistats i samma familjehem under två år ska ansvarig nämnd särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden till familjehemsföräldrarna. Det främsta syftet med bestämmelsen om överflyttning av vårdnaden till

familjehemsföräldrar är att förhindra att barn som har rotat sig i ett familjehem blir uppräckta från en miljö där de har funnit sig till rätta och känner en större trygghet och känslomässig förankring än i sitt föräldrahem. Det ska vara uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå.

När familjehemsföräldrarna blir barnets nya vårdnadshavare upphör familjehemsplaceringen då grunderna för vården enligt SoL eller LVU faller. Det innebär att nämndens ansvar att noga följa vården av barnet liksom kravet på att överväga respektive ompröva vården bortfaller. Ansvarig nämnd ska ge barnets nya vårdnadshavare råd och stöd om de begär det. Nämnden ska följa upp situationen för barnet och familjen en gång per år.

Även barnets biologiska föräldrar kan behöva stöd i samband med och efter överflyttning av vårdnaden. Det är också viktigt att kommunikationen med vårdnadshavarna kring beslutet om vårdnadsöverflytt fungerar och att det säkerställs att de har förstått grunderna för beslutet.

5.4.1 Avtal med de nya vårdnadshavarna

Nämndens åtaganden regleras i ett avtal med de nya vårdnadshavarna. Avtalet utformas så att det åligger de särskilt förordnade vårdnadshavarna att anmäla om deras eller barnets förhållanden förändras på någon väsentlig punkt. Uppföljning från socialtjänstens sida sker en gång per år med vårdnadshavarna genom kontroll av att barnet är folkbokfört hos dem och att barnet går i den skola som uppgetts av vårdnadshavarna. Avtalet gäller tills vidare och så länge vårdnadshavarna har barnet i sin vård, men upphör när barnet fyller 18 år eller vid den senare tidpunkt då den unge slutar gymnasieskolan, dock senast då han eller hon fyller 21 år. Om inget avtal träffas mellan placeringskommunen och den nya vårdnadshavaren upphör placeringskommunens ansvar. Se SKR:s cirkulär [23:12](#).

5.4.2 Umgänge efter vårdnadsöverflyttning

Även efter en vårdnadsöverflyttning har barnet rätt till och behov av umgänge med föräldrar och andra närstående. Det är i första hand de nya vårdnadshavarna som ska se till att umgänget kommer till stånd och fungerar på ett tillfredsställande sätt. En överenskommelse om umgänge som träffats under placeringstiden kan fortsätta att gälla om parterna är överens om det. Om föräldrarna och de nya vårdnadshavarna inte kan komma överens om umgänget kan föräldrarna vända sig till tingsrätten för att få sin rätt till umgänge med barnet prövad. De kostnader för juridiskt biträde som de särskilt förordnade vårdnadshavarna kan få vid en familjerättslig tvist som initieras av föräldrarna ska i första hand täckas av rättsskyddet i vårdnadshavarnas hemförsäkring eller genom allmän rättshjälp. För kostnader som inte täcks av försäkring eller rättshjälp kan ansvarig nämnd ge skälig ersättning med stöd av bestämmelserna i SoL. Detta ska regleras i avtalet med de nya vårdnadshavarna. Även socialnämnderna kan väcka talan. Även om talerätten huvudsakligen är motiverad av att socialnämnderna bör kunna väcka talan om ett minskat umgänge är den inte begränsad till detta utan gäller generellt. Någon talerätt för den särskilt förordnade vårdnadshavaren finns däremot inte när det gäller att begränsa föräldrars umgänge med barnet.

5.5 Nämndens ansvar efter att vården upphört

Ansvarig nämnd har en skyldighet att tillgodose det särskilda behov av stöd och hjälp som kan finnas sedan vård och fostran utanför det egna hemmet har upphört.

Bestämmelsen ska ses mot bakgrund av att det inte är ovanligt med återplacering för vård efter att tidigare placering har upphört. En väl planerad och fungerande eftervård eller utslussning kan minska antalet barn och unga som behöver placeras för vård upprepade gånger och underlätta unga människors etablering i samhället.

Barnets eller den unges behov av personligt stöd bör uppmärksammas och tillgodoses. Om barnet efter placeringen ska återvända till det egna hemmet, bör socialtjänsten tillgodose vårdnadshavarens behov av stöd i föräldrarollen. En viktig utgångspunkt i arbetet med att tillgodose placerade barns och ungas behov av kontinuitet är att uppmärksamma deras behov av fortsatt kontakt med personer som de har fått en anknytning till. Det är viktigt att barn och unga som varit placerade i familjehem och som vill behålla kontakten med sitt tidigare familjehem får möjlighet till det. I sådana fall kan det vara lämpligt att familjehemmet finns kvar som kontaktfamilj.

Unga som fyllt 18 år vill ibland klara sig på egen hand när placeringen har avslutats, utan att de är mogna för det. Socialtjänsten har en viktig uppgift att motivera den unge att ta emot stöd. Om hen inte vill ha fortsatta insatser kan socialtjänsten komma överens med den unge om en uppföljande kontakt en tid efter att vården har upphört. Behov och önskemål om stöd kan variera över tid och en uppföljande kontakt kan motivera den unge att ta emot stöd.

5.5.1 Uppföljning efter att vården upphört

Socialnämnderna får besluta om uppföljning av ett barns situation efter det att en placering i ett familjehem har upphört. En sådan uppföljning får ske om barnet bedöms vara i särskilt behov av nämndens stöd eller skydd men samtycke till sådan åtgärd saknas. Vid en uppföljning får nämnden konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs och samtala med barnet utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Uppföljningen av en placering som skett med stöd av SoL ska avslutas senast två månader från det att placeringen upphört. Om placeringen har skett med stöd av LVU får uppföljningen pågå upp till sex månader.

6 Ekonomi

6.1 Ersättningar vid familjehemsvård

Göteborgs Stad tillämpar de av SKR rekommenderade familjehemsersättningarna för familjehemsvård för barn och unga. SKR:s rekommendationer är tillämpliga även för nätverkshem. Ersättningen består av arvode samt omkostnadsersättning. Arvodet räknas upp varje år i enlighet med rekommendationerna. Omkostnadsersättningen ska schabloniseras och omfatta förutsägbara kostnader. För information om gällande ersättningsnivåer, se SKR:s cirkulär [22:42](#).

6.1.1 Förhöjt arvode under en tidsbegränsad period

Vid de flesta placeringar är det rimligt att en vuxen avstår från förvärvsarbete och finns med barnet under en inskolningsperiod. Nämnden och familjehemmet ska ha kommit överens om detta i förväg och tidsbegränsat denna period. Inskolningsperioden kan förlängas om det finns särskilda skäl.

Det kan också förekomma att nämnden, med hänsyn till det placerade barnets behov, begär att en vuxen ska finnas hemma under en längre period, till exempel vid placering av spädbarn. Det kan också bli aktuellt vid till exempel svåra sjukdomstillstånd eller en omfattande funktionsnedsättning. En sådan period ska tidsbegränsas och kan förlängas vid behov. Den familjehemsförälder som då tar en tidsbegränsad tjänstledighet förlorar sin förvärvsinkomst.

I dessa situationer kan det finnas skäl att använda en nivå på det förhöjda arvodet som överstiger SKR:s exempelnivåer. Nämnden föreslås kompensera familjehemmet med ett förhöjt arvode i form av grundarvode och compensation för inkomstbortfall samt i vissa fall ersättning för förlorad semesterlön och semesterersättning. En rimlighetsbedömning av ersättningen måste göras i varje enskilt fall.

6.1.2 Vid bestående omvårdnadsbehov

Det kan förekomma att ett barn har så stora omvårdnadsbehov att det krävs en vuxen hemma på heltid. Ett sådant familjehemsuppdrag kommer sannolikt att bestå under överskådlig tid och är inte möjligt att kombinera med förvärvsarbete. Nämnden söker då ett familjehem som väljer att vara familjehem på heltid. I sådant fall har familjehemsföräldern gjort valet att avstå från förvärvsarbete för att vara familjehem. Det innebär att det inte finns någon förvärvsinkomst att kompensera för. Nämnderna får, för ett sådant uppdrag, bestämma arvodesnivån utifrån vad som kan överenskommas och utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.

6.1.3 Omständigheter som kan reducera arvode och omkostnadsersättning

Det placerade barnet kan ha stort behov av tillsyn och vård till följd av exempelvis funktionsnedsättning. Detta kan medföra att familjehemmet behöver avlastning och stöd

och att barnet till viss del får stöd i andra vårdformer utanför familjehemmet. När nämnden vid en nyplacering fastställer ersättningen till familjehemmet är detta en omständighet att beakta och kan medföra att såväl arvode som omkostnadsersättning bestäms till en lägre nivå än om barnet vistats heltid i familjehemmet. Frågan om reducering av ersättningarna kan även uppkomma under en pågående placering. Det blir då fråga om en överenskommelse om hur barnets frånvaro påverkar familjehemmets kostnader och arbetsinsats och därmed storleken på arvodet och omkostnadsersättningen. Frågan om förändringar i ersättningarna kan också bli aktuell när ett familjehemsplacerat barn ska gå i skolan på annat håll och behöver bo där under skoltid samtidigt som placeringen i familjehemmet kvarstår.

6.1.4 Kompensation genom tillfällig föräldrapenning

I SKR:s rekommendationer har hänsyn tagits till att alla barn blir tillfälligt sjuka och kan behöva ha en vuxen hemma. Familjehemmets inkomstbortfall kompenseras då via den tillfälliga föräldrapenningen. Ansökan om tillfällig föräldrapenning görs hos Försäkringskassan. Nämnderna ska inte kompensera för resterande inkomstbortfall.

6.2 Föräldrars försörjningsskyldighet

Föräldrar är försörjningsskyldiga för sitt barn även när barnet är placerat utanför det egna hemmet, oavsett om vården ges med stöd av SoL, LVU eller LSS.

Försörjningsskyldigheten fullgörs då genom att föräldrarna i skäligen utsträckning bidrar till nämndens kostnader för barnets vård. Summan som varje förälder ska betala motsvarar högst aktuellt underhållsstöd, se SKR:s cirkulär [22:44](#).

I föräldrabalken anges att vårdnadshavarna ska svara för underhåll för barnet tills det fyller 18 år och om det fortfarande studerar på gymnasiet upp till 21 år. Denna försörjningsskyldighet kan dock inte åberopas av staden i samband med insatser enligt LSS då 18-årsgränsen i LSS gäller utan undantag.

6.3 Ersättning till särskilt förordnad vårdnadshavare

Den nämnd som ansökt om vårdnadsöverflytt ska fortsätta betala en skäligen ersättning till det tidigare familjehemmet som bör motsvara den tidigare utbetalda familjehemsersättningen. Den fortsatta ekonomiska ersättningen behandlas i skattehänseende som vanliga familjehemsersättningar. För information om gällande ersättningsnivåer, se SKR:s cirkulär [22:42](#).

De särskilt förordnade vårdnadshavarna har inte någon försörjningsskyldighet för barnet till skillnad från barnets biologiska föräldrar. De nya vårdnadshavarna har dock rätt till aktuella socialförsäkringsförmåner och eventuella pensioner. Ersättningen ska därför reduceras med de inkomster som vårdnadshavare och barn kan ha rätt till i form av socialförsäkringsförmåner, studiestöd och eventuella pensioner. Ett familjehemsarvode som varit förhöjt på grund av funktionsnedsättning hos barnet, kan komma att reduceras vid inkomster i form av omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning.

En särskilt förordnad vårdnadshavare får använda barnets tillgångar till barnets försörjning och nytta på samma sätt som en förälder. Eftersom barnets tillgångar är spärrade gentemot den särskilt förordnade vårdnadshavaren måste en ansökan om tillstånd göras hos överförmyndaren om transaktioner ska göras från barnets konton.

6.3.1 Underhållsskyldighet för biologiska föräldrar

Båda föräldrarna är fortsatt underhållsskyldiga även om vårdnaden har överflyttats. Underhållsbidraget utbetalas till de särskilt förordnade vårdnadshavarna. Det beräknas enligt bestämmelserna i föräldrabalken och kan fastställas i dom eller genom ett avtal mellan barnets föräldrar och de nya vårdnadshavarna. Om föräldrarna betalar begränsat eller inget underhållsbidrag alls kan vårdnadshavarna ansöka om underhållsstöd från Försäkringskassan. Underhållsstödet kan utbetalas i förhållande till båda föräldrarna.

6.4 Barns och ungas ekonomi

6.4.1 Anmälan till överförmyndaren gällande barns eventuella tillgångar

Skälen till att underåriga placeras i familjehem eller HVB enligt SoL eller LVU är i många fall att det finns allvarliga brister i hemförhållandena och i vårdnadshavarnas omsorgsförmåga. Förhållandena kan vara desamma för barn och unga som får motsvarande insatser enligt LSS. Ansvarig nämnd ska i sådana fall alltid göra anmälan till överförmyndaren, som har att ta ställning till eventuella åtgärder.⁶

Om socialtjänsten i ett senare skede får kännedom om att en förälder eller nära anhörig avlider bör överförmyndaren underrättas så att barnets tillgångar säkerställs. Om det finns risk för att vårdnadshavaren använder barnets tillgångar på ett sätt som inte kommer barnet till godo, är ansvarig nämnd skyldig att göra en anmälan till överförmyndaren. Överförmyndaren kan sedan besluta om spärr på barnets bankkonto, vilket betyder att vårdnadshavaren endast med överförmyndarens tillstånd får ta ut pengarna. Anmälan görs till överförmyndaren i den kommun där barnet är folkbokfört. Vårdnadshavaren underrättas om att anmälan gjorts.

6.4.2 Arv och testamente

Familjehemsplaceringar och överflyttning av vårdnaden ändrar inte på arvsordningen. Barnet ärver sina biologiska föräldrar, oavsett om dessa är vårdnadshavare för barnet eller inte. Barnet ärver även övriga anhöriga på samma sätt som barn som växer upp med sina föräldrar. Om familjehemsföräldrar eller särskilt förordnade vårdnadshavare vill att barnet ska ärva dem måste de upprätta testamente till förmån för barnet.

⁶ Se SKR:s cirkulär 2018:14, [Socialnämndens anmälningskyldighet i frågor som rör god man, förvaltare samt vissa vårdnads- och förmynderskapsfrågor](#)

6.4.3 Barns pensionsförmåner

Barnet har rätt till barnpension genom Pensionsmyndigheten om den ena eller båda föräldrarna är avlidna. Barnet kan också ha rätt till pension från annat håll, till exempel genom privata pensionsförsäkringar. Den av barnets vårdnadshavare som lever ska ansöka om och uppbära pension för barnets räkning. Om inget annat bestäms kommer barnpensionen att utbetalas till den efterlevande vårdnadshavaren. Nämnden har inte rätt att uppbära barnets pensionsförmåner och kan inte kräva att den efterlevande vårdnadshavaren ska betala utöver vad kommunen lagligen har rätt att ta ut i ersättning för barnets vård. För att säkerställa att pensionen kommer det placerade barnet till godo är ansvarig nämnd skyldig att alltid göra en anmälan till överförmyndarnämnden i barnets folkbokföringskommun.

Barnpension ersätter en del av den försörjning som den avlidne föräldern stod för och är i första hand tänkt att användas för barnets löpande kostnader. Det är därför rimligt att pengarna i skälig utsträckning kommer barnet till del även när denne bor i ett familjehem eller med en särskilt förordnad vårdnadshavare. När det finns en efterlevande förälder som är mottagare av utbetalningen förutsätter det dock att denne ser till att pengarna kommer barnet till del. Om så sker bör motsvarande belopp avräknas helt eller delvis på omkostnadsersättningen. Ett visst sparande torde det dock finnas utrymme för eftersom barnpensionen ska tillförsäkra barnet en viss standard, det skulle till exempel kunna vara sparande till en cykel eller ett körkort.

Vid uträkningen av hur stor del av barnpensionen som ska användas för löpande kostnader är det rimligt att använda samma nivåer som när man bestämmer vad föräldrar normalt ska bidra med till nämndens kostnader för barnets vård. Summan som dras från barnpensionen kan högst motsvara beloppet för aktuellt underhållsstöd. Det innebär då att, i den mån barnpensionens storlek överstiger beloppen för underhållsstöd, så används den för löpande kostnader och räknas av från omkostnadsersättningen. Överskjutande summa utgör ett sparande som kan användas till barnets något större utgifter vid behov. Om medel finns på ett överförmyndarsparat konto måste ansökan göras till överförmyndaren för att medel ska kunna disponeras.

Om båda föräldrarna är avlidna ska barnets vårdnadshavare ansöka om pensionerna. Även andra ersättningar kan utbetalas till dödsbo eller efterlevande barn (förmånstagare) från försäkringsbolag vilket oftast kräver en aktiv åtgärd från ställföreträdaren.

6.4.4 Socialförsäkringsförmåner

När barn placeras i familjehem påverkas olika socialförsäkringsförmåner enligt bestämmelser i socialförsäkringsbalken (SFB). Socialnämnden är i vissa fall skyldig att informera andra myndigheter om att ett barn placeras i familjehem. Socialtjänsten ska också informera familjehemmet om vad som gäller.

6.4.4.1 Barnbidrag

Barnbidrag betalas ut till barnets vårdnadshavare. När ett barn placeras i familjehem får socialnämnden göra en framställan till Försäkringskassan om att barnbidraget ska ställas om till en familjehemsförälder. Barnbidraget kan även ställas om till ett jourhem.

Barnbidraget reducerar nivån på den omkostnadsersättning som kommunen ersätter familjehemmet med.

6.4.4.2 Föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning (vård av sjukt barn)

Familjehemsföräldrar har inte rätt till föräldrapenning när de tar emot ett barn i sitt hem. Det är enbart föräldraledigheten som en familjehemsförälder under vissa förhållanden har rätt till.

En familjehemsförälder kan få tillfällig föräldrapenning under samma förutsättningar som en förälder. Familjehemsföräldrarna ska informeras om rätten till tillfällig föräldrapenning. Kommunen ska inte betala ersättning för mellanskillnaden mellan den tillfälliga föräldrapenningen och förvärvsinkomsten.

6.4.4.3 Bostadsbidrag

En familjehemsförälder kan få bostadsbidrag om barnet som är placerat i hemmet beräknas bo där i minst tre månader. För att få bostadsbidrag måste familjehemmet lämna in en ansökan till Försäkringskassan. Om det finns särskilda skäl kan barnets förälder få behålla ett bostadsbidrag under tiden ett barn är placerat i familjehem.

6.4.4.4 Underhållsstöd

Socialnämnden ska genast underrätta Försäkringskassan om att ett barn som får underhållsstöd placeras i familjehem eller jourhem eftersom det påverkar utbetalningen av underhållsstödet. Detsamma gäller om ett barn får boendet i familjehem som en insats enligt LSS.

6.4.4.5 Omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning (tidigare vårdbidrag)

En familjehemsförälder har inte rätt till omvårdnadsbidrag för ett placerat barn som till följd av funktionsnedsättning behöver omvårdnad och tillsyn. Det med anledning av att den vård barnet kan få i familjehemmet i de allra flesta fall avser samma omvårdnad och tillsyn som legat till grund för bedömningen av rätten till omvårdnadsbidrag. En familjehemsförälder har inte rätt till merkostnadsersättning för ett barn som till följd av funktionsnedsättning har merkostnader. Merkostnadsersättningen är till för att ersätta skäliga kostnader som uppkommer till följd av barnets funktionsnedsättning och som är utöver vad som är vanligt för barn i samma ålder. Ersättningen har betydelse vid beräkning av eventuella tilläggskostnader i omkostnadsersättningen.

6.4.5 Studiebidrag och extra tillägg

Den som studerar heltid på gymnasienivå kan få studiebidrag från CSN från kvartalet efter att ha fyllt 16 år som längst till och första halvåret det år man fyller 20 år. För barn under 18 år utbetalas studiebidraget till vårdnadshavaren. Om den studerande saknar betalningsmottagare kan socialnämnden ansöka om att vara betalningsmottagare. Socialnämnden kan också ansöka om att byta betalningsmottagare från vårdnadshavare till familjehem. Information om hur socialtjänsten kan gå till väga finns på www.csn.se. Den studerande eller dess vårdnadshavare kan vid låga inkomster också ansöka om extra tillägg. Socialtjänsten kan behöva stötta i ansökan om tillägg.

6.5 Försäkringsskydd

6.5.1 Kommunens ansvarsförsäkring

Ett viktigt komplement till familjehemmens hemförsäkring är den ansvarsförsäkring som Göteborgs Stad tecknat för bland annat personer som placerats i familjehem, genom Försäkrings AB Göta Lejon. Försäkringen omfattar skadeståndsskyldighet enligt skadeståndsrättsliga regler eller allmänna leveransbestämmelser och gäller för:

- ren förmögenhetsskada genom brott samt person- eller sakskada, som vårdtagare tillfogar vårdpersonal eller enskild person som stadigvarande är verksam eller boende i det familjehem som vårdtagaren placerats i.
- person- eller sakskada som vårdtagare, vid tillfällig verksamhet utanför familjehemmet, tillfogar enskild person inom platsen för den verksamheten eller huvudman för den verksamheten.
- sakskada som vårdtagare tillfogar annan än ovan. Har sakskadan orsakats av person som fyllt 18 år gäller detta dock endast sakskada till följd av brott.

Försäkringen gäller med ovannämnda begränsningar, oavsett om vårdtagaren är skadeståndsskyldig och oavsett om skadan orsakats med uppsåt eller genom grov vårdslöshet.

För mer information om försäkringsvillkor och skadeanmälan hänvisas till Göteborgs Stads intranät: [Ansvarsförsäkring](#)

6.5.2 Barns och ungas försäkringsskydd

Alla barn och ungdomar som är folkbokförda i Göteborg är olycksfallsförsäkrade dygnet runt genom Försäkrings AB Göta Lejon. Försäkringen gäller till och med 17 års ålder, eller så länge de går i gymnasieskolan. Försäkringen omfattar även asyl- och anknytningssökande barn och ungdomar i Göteborgs Stad.

För mer information om försäkringsbesked och skadeanmälan hänvisas till Göteborgs Stads intranät: [Barn och elev](#)

Barn och unga som bor i ett familjehem i en annan kommun och som är folkbokförda i den kommunen, omfattas av folkbokföringskommunens olycksfallsförsäkring för barn. I de flesta kommuner gäller försäkringen dygnet runt, men undantag kan finnas. Socialtjänsten behöver undersöka vad som gäller i folkbokföringskommunen och informera familjehemmet om möjligheten att låta barnet omfattas av hemförsäkringen.

6.5.3 Uppdragstagares försäkringsskydd

Familjehem omfattas inte i sitt uppdrag av sådana kollektiva olycksfalls- eller arbetsskadeförsäkringar som gäller för anställda. Socialtjänsten ska upplysa familjehemmen om att de bör ordna med ett motsvarande försäkringsskydd.

6.5.4 Skador förorsakade av annan

Stadens ansvarsförsäkring omfattar inte skador som förorsakats av besökande till den placerade såsom barnets föräldrar, anhöriga eller kompisar. Om ett familjehem begär ersättning i ett sådant fall får nämnden ta ställning i ersättningsfrågan. Det är inte självklart att nämnden ska ersätta sådana skador eller förluster. En bedömning får då göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet.